

JURIIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

**E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, J. Kleesment, A.-T. Kliimann,
H. Kristal, E. Maddisoo, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots**

A. Mägi
toimetuse sekretär

S I S U.

Artiklid.

Uluots, Jüri: Eesti uue Põhiseaduse ideestikust	289
Ilus, Elmar: Ülevaade Poola uue Obligatsiooniõiguse koodiksi saamisloost, iseloomust ja sisust	294
Nurk, M.: Läti tsiviilseadustik 1937	311
Šumakov, Leo: Süütegemus Eestis	329

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu:

Kas KKS § 614 põhjal võib esitada Kohtukojale erikaebust ringkonnakohtu määruse peale, millega on tagajärjeta jäetud palve uuendada tähtaeg erikaebuse andmiseks ringkonnakohtu otsuse järgi karistuse ebaõige täitmise peale? . . .	333
Kas KrS § 141 ettenähtud valetunnistuse andmisest kannatanul on õigus KKS § 309 põhjal kaevata Kohtukojale prokuröri määruse peale kriminaaljälitamise lõpetamise üle?	334

Tsiviilosakond:

Kas Kooperatiivühingute ja nende liitude seaduse § 51 ettenähtud kaebused konkursivalitsuse otsuste peale tuleb esitada üldkorras, mis ette nähtud TKS § 1400 lisa III märkuse I p. 17? . . .	334
Kas BES § 4192—4225 ettenähtud eeskirjad on rakendatavad ka põllutöölaliste kohta?	335

Kriminaalosalakond:

Mis tuleb mõista Linna seaduse § 63 p. 7 ettenähtud tänavate „korrashoiu“ all?	335
Kas Kirikute ja usuühingute seaduse § 9 (RT 1934 — 107), Pühade ja puhkepäevade seaduse § 1 (RT 1934 — 105), sise- ministri 1934. a. 21. detsembri otsuse ja Vabariigi Valitsuse (RT 1934 — 108) 1933. a. 18. märtsi otsuse (RT 1933 — 28) rikkumine on karistatav KrS § 122 põhjal?	336

Eesti uue Põhiseaduse ideestikust.

Jüri Uluots.

Praegusel ajal on rahvaste sotsiaalse ja poliitilise elu põhiideed käärimisstaadiumis. Vanad ideed on olnud sunnitud mitmes kohas aset andma uutele, ent uued siiski pole võidukad igal pool. Neis oludes pole kerge luua põhiseadust, mis peaks määrama kogu rahva- ja riigielu õiguslikud aljooned.

Eelmainitud raskustest oldi Eesti uut Põhiseadust loovas Rahvuskogus teadlik algusest peale¹. Seda huvitavam on küsida, milliseks siis viimati kujunes uue Põhiseaduse enda² ideestik.

Maailmasõja lõpul näis saabuvat ajastu, mil iga elujõuline rahvas võib taotella poliitilist iseseisvust rahvaste endamääramise õigusel ning tülid rahvaste ja riikide vahel lahendatakse rahulikkude vahenditega, eriti Rahvasteliidu abil³. Viimasel ajal aga on uuesti kerkinud ideed, mis taotlevad rahvaste saatuse määramist äärmise relvastumisega ning tülide lahendamist sõjaliste operatsioonidega. Eesti Põhiseadus on jäänud vankumatult truuks rahvaste endamääramise ideele⁴. Ent endamääramise õigust tahetakse kaitseda vajaduse korral viimase võimaluseni ning sellekohaselt on võrdlemisi üksikasjaliselt arendatud eeskirjad riigikaitse kohta⁵.

¹ Vt. Eesti päevalehed 20. veebr. 1937 — Rahvuskogu piduliku üldkoosoleku kohta.

² RT 1937 — 71: Eesti Vabariigi Põhiseadus, edaspidi lühendatult PS.

³ N. Kaasik, Rahvasteliit, Tartu 1933, lk. 13; üksikasjade kohta vt. Woodrow Wilson, Memoiren und Dokumente (tõlge), B. I, Leipzig 1923, lk. 177 j.

⁴ PS, sissejuhatus, lõige 1; § 24.

⁵ PS § 128—145.

Rahvaste kauaaegsed elukogemused õpetavad, et seadus ja õigus on riiklike korralduste tõsisem alus. Ajastul pärast Maailmasõda on aga levinud õpetusi, mille järgi riigid rajanevad vägivallal⁶. Eesti Põhiseadus jääb truuks vanale põhimõttele, mille järgi õiglus, seadus ja vabadus peavad seisma riigi aluses⁷. Vastavalt kogu riigivõimu saab teostada üksnes Põhiseaduse ja sellega kokkukõlas olevate seaduste alusel⁸ ning kohtud on korraldatud kõigi õigusmõistmist tagavate vahenditega⁹. Sama legaalsuse põhimõtet väljendab kogu Põhiseadus oma eeskirjadega, mistõttu need on mitmeti üksikasjalisemad kui põhiseadustes tavaliselt¹⁰.

Individualismi ja liberalismi ideed, XVIII sajandist Maailmasõjani võidukad¹¹, on viimaseil aastakümneil raskesti kokku pörkamas riigi totaalsust või kommunismi taotlevate ideedega. Eesti uus Põhiseadus on jäänud truuks individualismi ja liberalismi põhimõttele, nagu see ilmsesti nähtub ta II peatükist¹². Ent neid põhimõtteid väljendavad õigused ja vabadused loetakse mitte inimesele kui säärasele sünniuiks, vaid võrsuvateks riiklikust ühiskonnast¹³. Seepärast nad kuuluvad kodanikule, kes vastavas riiklikus ühiskonnas elab¹⁴, omavad kitsendusi sama ühiskonna huvides¹⁵ ning neile korrespondeerivad sama ühiskonna vajadustest tekkinud kohused ja koormised¹⁶. Seega uus põhiseadus püüab individualismi ja liberalismi ideid edasi arendada sotsiaalse solidariteedi suunas, riigi raamistikus.

⁶ Nõnda eriti nõukogude doktriin riigist ja õigusest, vt. P. Stutška, *Revolutsionnaja rol prava i gossudarstva*, izd. 3-e, Moskva 1924, lk. 23 j., eriti lk. 32 j.

⁷ PS, sissejuh., lõige 2.

⁸ PS § 3.

⁹ PS § 112–121.

¹⁰ Vastavalt PS sisaldab võrdlemisi väga rohkesti §-e (150), seejuures §-d ise on sagedasti väga mahukad (vrd. § 59, 71, 99 jt.) või määravad rohket ainekust (vrd. § 22, 28, 35, 38 jt.).

¹¹ Henry Michel, *L'idée de l'état*, Paris 1896, lk. 30 j., lk. 282 j.

¹² PS § 7–33, 143.

¹³ PS § 8.

¹⁴ PS, 2. peat. pealkiri („Eesti kodanikkude õigused ja kohused“) ning § 7 j. — Välismaalased on kaitstud üldiselt rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud eeskirjade alusel (§ 4) ning eriliselt vastavate välislepingute eeskirjadega (§ 101, 102).

¹⁵ PS § 10–19, 26 jt.

¹⁶ PS, 2. peat. pealkiri („ja kohused“) ning § 8, 28, 29, 33, 128.

Demokraatia ehk rahva valitsemise idee, XVIII sajandist Maailmasõjani võidukas¹⁷, on viimaseil aastakümneil rängasti rünnatav diktatuuri ja autoritaarsuse põhimõtteist. Eesti uus Põhiseadus on jäänud truuks demokraatia põhimõtteile¹⁸. Ent demokraatlik riigivõim oma olemuselt ei või olla vähem efektiivne ja paindub rahvaste eluliste huvide korraldamisel kui igasugune muu. Seepärast sama Põhiseaduse järgi rahva enamuse tahtel teotsev riigivõimu aparaat on varustatud kõikide volitustega¹⁹, mis vajalikud kaitseks seesmisele ja välisele rahule ning pandiks natsiooni ühiskondlikule edule ja üldisele kasule²⁰.

XVIII sajandil saabus kuulus õpetus võimude jagamisest, mis hiljemini on tugevasti mõjutanud riikide korraldust²¹. Kõige uuemal ajal aga kerkivad ideed, mille järgi kõik võim peab olema ühine ja keskendatud ühe isiku või klassi käes. Eesti uus Põhiseadus pooldab võimude jagamist. Vastavalt ta üksikasjaliselt ja võimaliku täpsusega määrab iga võimuorgani kompetentsi²². Ent samal ajal see Põhiseadus piinliku hoolega hoolitseb selle eest, et ükski võimuorgan ei osutuks äralõigatuks ehk eraldatuks muust võimuaparaadist, vaid et kõik nad teotseksid igaüks oma seadusliku kompetentsi piirides, olles seejuures kõigi teistega lakkamatus koostöös. Vastavalt rahva käes on kõrgeim riigivõim, mis avaldub Põhiseaduses tähendatud funktsioonide täitmisel²³. Rahvast oleneb rahvaesinduse kujundamine ja rahvaesindusega koostöös vabariigi presidendi määramine²⁴. Rahvaesindus on kahekojaline, kusjuures esimene koda on kujundatud otseselt rahva poolt, teine koda kaudselt²⁵. Mõlemad kodad teostavad koostööd seadusandluse, riigieelarve ja muudel põhiseaduses tähendatud aladel²⁶, tasakaalustades

¹⁷ James Bryce, *Moderne Demokratien* (saksak. tõlge), B. 1., München 1923, lk. 1 j.

¹⁸ PS, sissejuh., lõige 4, § 1, 34, 35, 40, 59, 67, 68, 84, 98, 123, 147—150.

¹⁹ PS § 38 j., 48 j., 60 j., 108 j., 112 j., 122 j., 126 j., 129 j., 146 j.

²⁰ PS, sissejuh., lõige 3.

²¹ A. E s m e i n, *Éléments de droit constitutionnel*, 5-me ed., Paris 1909, lk. 392 j.

²² Vt. eelpool, märk. 19 toodud §-d.

²³ PS, sissejuh., lõige 4, § 1, 34, 35, 98, 146—150.

²⁴ PS § 35 (p. 2), 67, 68, 84; § 35 (p. 3), 123; 35 (p. 1), 40.

²⁵ PS § 60; 67, 68; 84.

²⁶ PS § 92—95, 97; 103 j.; 40, 45, 58, 101, 109, 141 jt.

teineteist²⁷ ja ühtlasi olles teatavas koostöös vabariigi presidendiga²⁸ ja Vabariigi Valitsusega²⁹. Vabariigi president on riigivõimu ühtluse kandja ja kõigis riigielu tähtsamais küsimusis otsustava tähtsusega³⁰. Ent vabariigi president on kõigi tähtsamate küsimuste lahendamisel koostöös rahvaesindusega³¹, Vabariigi Valitsusega³², Riigikohtuga³³ ja vägede ülemjuhatajaga³⁴. Vabariigi Valitsus on eeskätt täitva võimu faktiline teostaja³⁵, seejuures olles seatud koostöösse vabariigi presidendiga³⁶ ning rahvaesindusega³⁷ ja territoriaalsete ning kutsealaste omavalitsuste tiheda võrguga³⁸. Samale teistega koostöö põhimõttele on korraldatud muude Põhiseaduses tähendatud võimuorganite tegevus³⁹. Seega võimude jagamise printsiip on Põhiseaduses arendatud loogilise järjekindlusega koostöö printsiibini ning mõlemad kokku kujundavad orgaanilise kokkukõla ning tasakaalu kogu riigivõimu organisatsioonis.

Eelnevast ilmneb, et Eesti uue Põhiseaduse koostamisel on toimunud teatav valik kaasajal esinevatest ideedest riigielu õigusliikude aluste kohta. Võiks arvata, et see valik on aset leidnud subjektiivse hinnangu tulemusena, arvestamata objektiivseid tõsiasju. Ent säärane arvamus ei oleks õige.

Varematest aegadest praeguseni eestlased on olnud rahvas, kes oma poliitilist vabadust on armastanud ja seda vabadust sõjaliselt viimase võimaluseni kaitsenud⁴⁰. Vastavalt on

²⁷ PS § 40, 59, 61, 62, 64—66, 85 (lõige 3), 92, 94, 95, 104, 105, 109, 146, 149.

²⁸ PS § 47, 59, 92, 96, 99, 101, 109, 132, 147—149.

²⁹ PS § 59, 82, 90, 101, 103, 107.

³⁰ PS § 38, 39, 50, 53, 55, 56, 58, 59, 65, 68, 92 jt.

³¹ PS § 59, 96, 101, 120, 132, 144, 147 jt.

³² PS § 42, 56, 92, 103, 134 jt.

³³ PS § 114.

³⁴ PS § 129, 134, 135, 140.

³⁵ PS § 48.

³⁶ PS § 42, 51, 56, 101, 103, 134 jt.

³⁷ PS § 59, 82, 90, 92, 103 jt.

³⁸ PS § 20, 23, 122 j., 126 j.

³⁹ PS § 47; 57; 108, 110, 111; 112, 113; 135—140.

⁴⁰ Teksti käesolevas ja järgnevates lõigetes juhitakse tähelepanu tõsiasjadele, mis on esinenud Eesti ajaloolises minevikus praeguseni. Nende tõsiasjade lähem ajalooline ning õigusajalooline käsitletu peab siinkohal kahjuks ära jääma, sest see ulatuks käesoleva kirjutise piiridest kaugemale.

Põhiseaduses leidnud väljendust rahva endamääramise õiguse toonitamine ning riigikaitse arendamine ⁴¹.

Samuti on eestlased rahvas, kes on sügavasti läbi imbutunud õigluse ja õiguse tundest ning ülekohut igal tingimusel tahab kõrvaldada. Seepärast on legaalsuse ja kohtuliku kaitse printsiibid leidnud nõnda iseloomustavat väljendust kogu Põhiseaduses ⁴².

Ühtlasi on eestlased rahvas, kes oma iseloomu üldjoonelt tugevasti kalduvad isiklikule tegevusele, vähem kollektivistlikule, siiski aga isikliku vabaduse sfääri olemasolul väga sobivad rahulikule kooselule. Sellega seletub Põhiseaduses individualismi printsiibi kaitse ning ühtlasi selle arendamine sotsiaalse solidariteedi suunas ⁴³.

Majanduslikult, hariduslikult ja sotsiaalselt on Eesti elanikkond võrdlemisi ühtlane ning vana traditsiooni järgi kutset ja tööala armastav. Vastavalt Põhiseadus püstitab demokraatia idee kogu riigi ehituse kaitseks rahva loovale tööle ⁴⁴.

Lõpuks oma sotsiaalsetelt institutsioonidelt on Eesti väga vana ja auväärt minevikuga maa, eriti tähelepandav kohalikkude ja territoriaalsete ning kutseliste omavalitsuste tiheda võrguga ürgsetest aegadest praeguseni. Seetõttu ka 1917. a. uuesti tekkiv riik omas esialgu ja 1920. a. Põhiseaduse järgi eeskätt kohaliku omavalitsuse ajaloolisi jälgi, hoidudes riigivõimu kindla keskkoha loomisest. Alles Põhiseaduse muutmise 1933. a. tõi suuremal määral riigivõimu keskenduse ideed senisesse omavalitsuslikku ideoloogiasse, jättes mõlema ühtlustamise uue Põhiseaduse hooleks ⁴⁵. Vastavalt seniste ajalooliste asutiste säilitamine ning vajalikkude uute loomine on uues Põhiseaduses väljendunud võimude separatsiooni põhimõttes ning nende asutiste ning riigivõimu keskenduse vajadus andnud loogilise järelalusena võimude koostöö põhimõtte ⁴⁶.

⁴¹ Vt. eespool tekst ja märk. 5.

⁴² Vt. eespool tekst ja märk. 7—10.

⁴³ Vt. eespool tekst ja märk. 12—16.

⁴⁴ Vt. eespool tekst ja märk. 18—20.

⁴⁵ Ka nende tõsiasjade lähem kirjeldus peab siinkohal ära jääma; vt. siiski J. Uluots, Eesti põhiseaduse kujunemisest („Uus Eesti“, 18. veebr. 1937, nr. 49).

⁴⁶ Vt. eespool tekst ja märk. 22—39.

Sel viisil ideede valik uues Põhiseaduses on toimunud mitte subjektiivsel hinnangul, vaid nende asjaolude arvestamisel, mis Eestis kujunenud varematest aegadest praeguseni. Selles mõttes uue Põhiseaduse ideoloogia on realistliku hinnangu tulemus, sisaldades sünteesi mineviku faktide arengust ja riigielu oleviku nõuetest. Ühtlasi järelkult uue Põhiseaduse alusel kujunev õiguslik-poliitiline korraldus on tugevasti ja sügavasti Eesti olustikul põhinev.

Ülevaade Poola uue Obligatsiooniõiguse koodeksi saamisloost, iseloomust ja sisust.

Elmar Ilus.

Käesoleval ajal tsiviilõiguse reform on teostamisel mitmes Euroopa riigis. Mõneski neist on töö juba jõudnud lõppstaadiumi.

Reformi põhjused on mitmet laadi: ühed riigid soovivad vabaneda endistest võõrastest seadustikkudest, teised lihtsalt püüavad ajakohastada oma vananenud seadustikke. Kolmandates aga on peamiseks põhjuseks endiste tsiviilseaduste liigne partikularism.

Viimaste hulka kuulub ka Poola. Ses mõttes võiks võrrelda teataval määral Poola seisundit tsiviilõiguse alal meie oludega. Kuid on siiski tunduv vahe: kui meil esineva partikularismi juures on ikkagi olemas üks seadustik ja partikularism tekkis ühel ajal ja teadlikult (lükati ju peaaegu partikularismivaba Samson v. Himmelstierna eelnõu tagasi!), siis puudub Poolas seesugune, kas või vähemalt üldisigi põhimõttelisi seisukohti sisaldav seadustik. On ju partikularism seal tekkinud asjaolude sunnil ja nimelt Poola praeguse riigiterritooriumi moodustamisel mitmest maa-alast, mis olid varustatud erinevate tsiviilseadustega. Veel enam, need erinevad tsiviilseadused on pärit mitmest erinevast õigussüsteemist, kus kehtivad näiteks kõrvuti seadustikud romaani ja germaani õigussüsteemi piirkonnast.

Eeltähendatud Poola riigiterritooriumi ajaloolise moodustumise seisukohast jagunebki täpsemalt vaadatuna praegune Poola maa-ala järgmistesse õiguspiirkondadesse.

1) Endine Galiitsia (Väike-Poola) ja Tešeni-Sileesia. Siia kuuluvad Krakovi vojevoodkond, Lwow jt.

2) Kongressi-Poola Varssavi vojevoodkonnaga eesotsas.

3) Nn. Idaprovintsid, kuhu kuuluvad ka Volõõnia vojevoodkond ja Vilnomaa.

4) Endine Preisi provintid: Poznan ühes Ülem-Sileesia osaga Sileesia vojevoodkonnast.

5) Spiš ja Orawa õiguspiirkond.

Esimeses õiguspiirkonnas, s. t. Väike-Poolas ja Tešeni-Sileesias kehtib Austria Tsiviilseadustik (ABGB) ühes tema lisaseadustega ja 1919. a. selle maa-ala jaoks antud Poola erinovellidega.

Kongressi-Poolas püsib 27. jaanuaril 1808. a. kehtima pandud Code Napoléon teatavate toleaegete ja hilisemate muudatustega.

Idaprovintsis kehtib VSK X köite 1. jagu. Preisi provintsis kehtib Saksa tsiviilseadustik — BGB, ühes Preisi kehtamiseseadusega (1889. a.) ja paari hilisema saksa novelliga.

Lõpuks Spiš ja Orawas, kus varem kehtis suurel määral ka tavaõigus (osalt Ungari päritoluga), pandi 1922. aastal kehtima Krakovi apellatsioonikohtu ringkonnas kehtiv tsiviilõigus, eriti seega ka Austria ABGB.

Nendele, üksikutes õiguspiirkondades kehtivatele seadustele lisandub veel terve rida üksikuid novelle aastatest 1920 jj., mis antud riigi kogu maa-ala jaoks.

Seesugustest tähtsamatest novellidest võiks nimetada järgmisi: 1) Seadus kinnisvarade omandamise kohta välismaalaste poolt, 24. märtsist 1920. a.; 2) nn. elektriseadus 21. märtsist 1922. a.; 3) nn. veeseadus 26. novembrist 1922. a.; 4) üürikaitseseadus 11. aprillist 1924. a.; 5) määrus taasväärtustamise kohta 14. märtsist 1924. a., siis veel terve rida määrusi lepingulise ja seadusliku protsendimäära kohta jm.

Seesuguse tsiviilseaduste kirjuse juures on täiesti arusaadav, et praegune iseseisev Poola asus oma tsiviilseadustiku väljatöötamisele. Ja kui teistel aladel, kus samuti seaduste partikularism end tunda andis — kriminaalõiguses ja protsessis ning tsiviilprotsessis —, on juba teostunud vastavate seadustikkude väljatöötamine ja jõustumine, siis viibimine siin, tsiviilseadustiku reformi juures, on seletatav raskemate ülesannetega sellel õigusosalal. Tsiviilkoodeks kui eraõiguslik põhiseadus on määratud ja püsib tavaliselt, vör-

reldes teiste seadustega, pikemat aega ja pole siis imestuda, kui seesuguse koodeksi väljatöötamine, tema jõustamise ettevalmistamine nõuab suhteliselt kauem aega.

Kuigi eespool oli tähendatud, et Poola tsiviilseaduste partikularism oli uue tsiviilkoodeksi väljatöötamisele asumise üheks põhjuseks, oleks siiski ekslik arvata, et Poola seadusandjaid sundis uue koodeksi loomisele vaid see partikularism. Poola, samuti nagu teisedki tsiviilõigusereformi teostavad riigid, on siin silmas pidanud esmajoones ka uue tsiviilseadustiku üldist ajakohasust ja eriti vastavust Poola oludele.

Missuguse lõpliku kuju saab uus Poola tsiviilseadustik tervikuna, missugustele põhimõtetele ta rajatakse, — see selgub ehk varsti. Seni on välja töötatud küll tsiviilseadusliku eelnõu kõik osad, vastu võetud ja kehtima pandud aga ainult obligatsiooniõiguse osa.

Selle obligatsiooniõiguse osa väljatöötamine toimus teataval määral lahus tsiviilseadustiku teiste osade koostamisest. Nimelt oli selle osa jaoks eelnõu väljatöötamine ülesandeks tehtud erikoosseisuga komisjonile, kes siis ka esitas omad eelkavad eraldi teistest tsiviilseadustiku osadest. Veel enam, isegi obligatsiooniõiguse üldosa ja eriosa jaoks oli komisjoni koosseis erinev.

Eelnõu koostamisel kasutasid Poola seadusandjad nn. eelkava-vastu-eelkava meetodit.

Obligatsiooniõiguse üldosa eelkava, mis koosneb 216 artiklist ja avaldati ametlikult 1923. aastal ühes motiividega, on koostatud Lwovi ülikooli prof. E. Till'i poolt, professorite Allerhand'i, Dolinski, R. Longchamps de Bérier', K. Stefko kaasabil. (Viimased neli ei võtnud osa üldosa eelkava art. 75—100 väljatöötamisest.)

Obligatsiooniõiguse eriosa eelkava, mis koosneb 340 artiklist ja ametlikult avaldati ühes motiividega 1928. aastal, koostajateks olid alul (art. 1—45, 86—110, 113—143, 159—261, 293—340) eelnimetatud prof. E. Till ja prof. R. Longchamps de Bérier, hiljemini — peale E. Till'i surma — jätkas prof. R. Longchamps de Bérier tööd üksinda (seega kuulub temale art. 46—85, 111—132, 144—158, 262—292 koostamine).

Vastu-eelkava obligatsiooniõiguse üldosa jaoks oli välja töötatud kodifikatsioonikomisjoni liikme adv. L. Do-

manski poolt. See eelkava koosneb 317 artiklist. Vastueelkava obligatsiooniõiguse eriosa jaoks tervikuna puudus. Küll esitas eelmämainitud kodifikatsioonikomisjoni liige adv. L. Domanski oma kontr-eelkava ostulepingu kohta ja H. Konic oma kontr-eelkava seltsingulepingu üle.

Nende eelkavade ja vastu-eelkavade arutamine ja esimene lugemine toimus vastavas alamkomisjonis 15. augustist 1929 18. märtsini 1931; teine lugemine — 29. augustist 1931 26. novembrini 1931 ning kolmas, ühtlasi viimane lugemine — 7. novembrist 1932 30. aprillini 1933.

Alamkomisjoni poolt lõplikult vastuvõetud obligatsiooniõiguse koodeksi eelnõu võeti varsti vastu ka kodifikatsiooni üldkomisjonis. Tehtud ja vastuvõetud muudatuste ja teksti redigeerimiseks, eriti terminoloogia kokkukõlastamiseks moodustati veel erikomisjon (koosseisus: R. Longchamps de Bérier, Wasilkowski, Pochorecki), kes oma töö lõpetas 6. juuliks 1933.

Lõplikul kujul valminud Obligatsiooniõiguse koodeks promulgeeriti 27. oktoobril 1933 ja jõustus seadusena 1. juulil 1934.

Uus Poola Obligatsiooniõiguse koodeks koosneb 643 artiklist¹, mis arvust juba võib järeldada, et ei eelkava ega kontr-eelkava pole terves ulatuses uuele seadustikule mõõtuandvad olnud. Aga ka seadustiku süsteemist nähtub, et kodifikatsioonikomisjon pole täiel määral arvestanud eelkavasid. Viimastes selgelt esinenud väline vahetegemine üldosa ja eriosa vahel on kõrvale jäetud. Küll on säilitatud tegelik, sisuline obligatsiooniõiguse poolitamine kahte ossa: seadusliku vastavad jaod — tiitlid 1—5 käsitlevad üldisi, obligatsiooniõiguse kohta käivaid instituute, tiitlid 6—17 on pühendatud üksikutele nn. tüüpilistele lepingutele.

Samuti on üksikute alajaotuste, peatükkide paigutus ja pealkirjad erinevad mõlema eelkava omadest ja ka sellest küljest on kokkukõlastamiskomisjon teinud võrdlemisi palju iseseisvaid muudatusi ja parandusi.

¹ Võrdluseks olgu tähendatud, et meie BES nõudeõiguse osa koosneb 1694 paragraafist; Tsiviilseadustiku eelnõu võlaõiguse osas on neid 867; Läti uue TS vastav osa sisaldab 1000 paragraafi; Prantsuse-Itaalia ühise obligatsiooniõiguse koodeksi eelnõu koosneb 739 artiklist; Sveitsi OR-s on 611 artiklit, BGB nõudeõiguses — 613 ja Ungari 1910. a. TS eelnõus 809 paragraafi.

Komisjonide töö tulemusena kujuneski seadustiku ainese jaotus — s ü s t e e m — järgmiseks:

I tiitel — obligatsioonide allikad, loomus ja liigid;

II tiitel — obligatsioonide tekkimine;

III tiitel — obligatsioonist tekkiva õigustuse või kohustuse ülekandmine;

IV tiitel — obligatsioonide lõppemine;

V tiitel — võlastajate õigus vaielda võlgniku poolt nende kahjuks tehtud aktide vastu.

Edasi järgnevad juba üksikuid tüüpilisi lepinguid sisaldavad tiitlid: VI tiitlis käsitletakse ostu ja vahetust, VII — kinkimist, VIII — üüri ja renti, IX — pruuklaenu, X — muutlaenu, XI — lepinguid teenistussammetest, XII — seltsingut, XIII — rendiselepingut ja elamilepingut (eluaegse rendise leping, Leibgedinge, Ausgedinge), XIV — mängu ja kihlvedu, XV — assignatsiooni, XVI — sobingut ja XVII tiitlis — käendust.

Vastavad tiitlid koodeksis omakorda koosnevad jagudest, jaod peatükest, peatükid jaotustest, viimased artiklitest, milledest osa on veelgi jagatud paragraafidesse.

Mis puutub Poola Obligatsiooniõiguse koodeksi s i s u s s e, eriti tema päritollu, siis tuleb kõigepealt tähendada, et seadustiku koostajad pole võtnud täiel määral ühtegi mitmest Poolas kehtivast seadustikust aluseks, vaid uus koodeks on iseseisev seadusandlik tervik, kus esmajoones on silmas peetud ühelt poolt uuemaid, ühtlasi parimaid tsiviilõiguslikke seisukohti ning saavutisi ja teiselt poolt seadussätete ja põhimõtete vastavust Poola oludele.

Kui vaadelda üksikute välismaade seadustikkude mõju Poola uuele Obligatsiooniõiguse koodeksile, siis tuleb kohe märkida, et seadustikus on tunda tugevat germaaniõiguslikku „orientatsiooni“. Kõigepealt Saksa BGB mõju on vaieldamatu, isegi väga tunduv. Nähtavasti Saksa mõjustus on end tunda andnud ka Poola tsivilistide juures, mis ju osalt on seletatav Saksa tsiviilseadusandluse täpsuse ja meetodite teaduspärasusega. Kuid Poola seadusandjatel on silmade ees olnud samuti BGB küllaltki olulised puudused, sest Poola Obligatsiooniõiguse koodeksi artiklite täpsuse kõrval on märgatavalt palju rõhku pandud ka nende selgusele ja lühidusele. Seega sellest küljest on tunda Code civil'i, peamiselt aga Šveitsi ZGB (mitte OR) eeskujuga. Sealjuures on osatud vältida

ka seda liigset, asjatut kasuistlikkust, mis teeb Saksa BGB seadustehniliselt küllaltki ebameeldivaks.

Et kõikides artiklites on olnud võimatu saavutada lühidat redaktsiooni lihtsalt sõnastuse kokkusurumisega, siis on pikemad artiklid selguse mõttes kujundatud lõigetena, mis võtte seadustikus on aga veelgi otstarbekamaks muudetud: lõiked kannavad sellistel juhtudel, nagu eespool tähendatud, nimetust paragraaf ja ühtlasi ka vastavat märki „§“. Selle võtte paremus seisab selles, et sel teel lõikeid loendamata on näha, missuguse, mitmenda lõikega tegemist on, kuna muidu sageli tekib eksitusi lõigete järjestuse arvus.

Teistest germaani õiguse piirkonna seadustikkudest on Poola uude Obligatsiooniõiguse koodeksi üksikud sätted võetud ka Austriat ABGB-st, kuid väga piiratud arvul, mis on täiesti seletatav selle seadustiku ebaajakohasusega.

Mis puutub aga eriti Code civil'i mõjusse uue koodeksi koostamisel, siis, olgugi et viimases leidub rida sätteid, mis võetud Code civil'ist, ei märka suuremat retseptiooni sellest seadustikust, mis ju kehtis endises Poolas kui *ex-Vene* Visla-äärses provintsis ja nüüdki kehtib suuremas osas Poola vabariigi territooriumist.

Samuti on tagasihoidlik Prantsuse-Itaalia ühtlustatud Obligatsiooniõiguse koodeksi mõjustus: on sätteid, mis võetud nimetatud koodeksist, aga neid pole palju.

Miks eriti viimase mõjustus nii väike on, selleks leiab põhjendusi äsjasurnud prantsuse õigusteadlane H. Capitant — Poola Obligatsiooniõiguse koodeksi prantsuskeelse tõlke eessõnas².

Capitant ütleb, et Prantsuse-Itaalia ühtlustatud obligatsiooniõiguse koodeksi projekt koostati sihiga „noorendada“ prantsuse ja itaalia tsiviilõigust, paigutades sinna vaid selle võrra ja seesuguseid uusi põhimõtteid, kui võrra ja mis olid sanktsioneeritud Prantsuse ja Itaalia õigusteaduse poolt. See tõttu reform osutus mõõdukas-tagasihoidlikuks, kus piirduti vaid ajakohastamisega. See kõik ei võinudki rahuldada rahvast, kes taotleb kogu tsiviilõiguse ümberkujundamist ja ühtlustamist. „Poolakad,“ ütleb Capitant, „on samas olu-

² Code des obligations de la République de Pologne. Traduit par S. Sieczkowski et J. Wasilkowski, avec la collaboration de H. Mazeaud. Préface de M. Henri Capitant, Paris 1935, lk. VIII.

korras, nagu seda olid Code Napoléon'i redaktorid XIX sajandi alguses; nad peavad arvestama nende maal kehtivaid erinevaid õigussüsteeme. Nad on teostanud sobitamistöö, nagu meil meie Code civil'i autorid. Näib, et nende töö on väga hästi õnnestunud.“

Suurematel kodifikatsioonitervikutel peavad olema, peale ühtlase süsteemi, ka järjekindlalt läbiviidud põhimõtted, veel enam — on vajalikud kindlad juhtpõhimõtted, alusideed. Eriti on see loomulik tsiviilseadustiku puhul. Seepärast räägitaksegi näiteks Code civil'i filosoofilistest alustest jne.³

Ka Poola uues Obligatsiooniõiguse koodeksis kui tervikus on oma üldine aluspõhimõte, millele lisanduvad üksikute instituutide puhul viimaseid läbistavad printsiibid.

Rooma eraõigus, nii alul kui ka retseptiooni ajal, samuti veel Prantsuse revolutsioonigaegsed kodifikatsioonid olid juhitud individuaalse tahte primaadist: Rooma *bona fides* ja *diligens pater familias* seisid obligatsiooniõiguses esikohal. Käibe huvid olid teisel kohal. Moodne eraõigus seevastu rõhutab rohkem õiguse tähendust sotsiaalse tegurina.

Ka Poola uus Obligatsiooniõiguse koodeks on oma juhtideeks võtnud sotsiaalse teenistuse põhimõtte — käibeteooria, kus aga ka isiku tahte on jäetud küllaltki määrav tähendus.

Ses mõttes on iseloomulik koodeksi art. 2 § 1—2, kus — nähtavasti Saksa BGB II raamatu I jao eeskujul — on rõhutatud sammamise kohustuse tähtsust⁴. Käibeteooriale vastavalt läbivad Poola uut Obligatsiooniõigust ka käibekohase hoolsuse ja käibekohase vastutuse põhimõtted. Seadustik ei tunne roomaõiguslikus mõttes *diligens pater familias*'e hoolsust mõõdupuuna, samuti on talle võõras ABGB § 1297 väljendust leidnud nn. „Durchschnittsphilister'i“ käitumislaad. Üldistes sätetes obligatsioonide kohta on Poola koodeksis vajaliku hoolsuse silmaspidamist nõutud ainult art. 115 *negotiorum gestor*'ilt asjaajamisel ja art. 208 — võlgnikult, kes kohustatud kindlaksmääratud asja üleandmiseks, selle asja hoidmisel.

³ Meie TS eelnõu põhiideestikust annab ülevaate prof. J. Uluots Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõu seletuskirjas, lk. 4—6.

⁴ BGB II raamatu I jao pealkirjaks on: „Verpflichtung zur Leistung“.

Järgnevalt vaatleme Poola Obligatsiooniõiguse koodeksi üldist osa moodustavate instituutide iseloomulikumaid sätteid⁶.

Kõigepealt olgu tähendatud, et koodeks paneb suurt rõhku obligatsioonisuhte sisule. Ses mõttes on iseloomulik art. 2 § 2, kus öeldud: „Samme võib avalduda andmises, tegemises, mittetegemises, hoidumises või millegi sallimises.“ Eriti on esile tõstetud käibekorra ja „Treu und Glauben“ põhimõtteid artiklis 189, millele lisandub art. 60 säte, et „lepingud kohustavad mitte üksnes selleks, mis neis väljendatud, vaid kõigiks järeldusteks, mis tulenevad seadusest, tavaõigusest või õiglusest“. Vastavalt sellele tuleb siis ka tahteavaldusi tõlgendada nii, et „Treu und Glauben“ põhimõtte ja käibelojaalsus oleksid silmas peetud (art. 107), kusjuures aga ka poolte ühist kavatsust ja lepingu eesmärki tuleb arvestada. Väljenduste täht-täheline tähendus peab jääma viimasele kohale (art. 108). Ka neis artiklis väljendub sotsiaalse teenimise põhimõtte — käibeteooria.

Edasi väärrib märkimist, et Poola käsitletav koodeks võimaldab ka immateriaalse kahju — moraalse ülekohtu heastamist (art. 165—166): võlasuhte juures pole aluseks mitte kitsakujuline varandusliku väärtuse mõiste, vaid üldse õiguskaitset vajava huvi olemasolu.

Ka avaliku korra tähendust on Poola uues Obligatsiooniõiguse koodeksis mitmel puhul rõhutatud (näit. art. 55). Vastandina BGB-le pole koodeks teinud teravat vahet nõudluse ja nõudmise vahel. Nii ei aegu ka art. 273 järgi mitte nõudlus, vaid nõudmisõigus ise.

Ei tee koodeks vahet ka solidaar- ja korreaalobligatsioonide vahel. Solidaarobligatsiooni juures on lähtekohaks Šveitsi OR eeskujul võla olemus ja mitte võlastaja õigustus (vrd. OR art. 143 ja Poola koodeksi art. 8 jj.).

Mis puutub obligatsiooni tekkimisse, siis Poola uus Obligatsiooniõiguse koodeks jagab tekkimise alused kahte rühma: obligatsiooniõiguslik suhe võib esiteks tekkida tahteavaldustest ja teiseks tegudest ning muudest asjaoludest, milledega

⁶ Loomulikult võime siin peatuda ainult tähtsamatel sätetel. Seadustiku sisu üksikasjaliseks refereerimiseks pole käesoleva ajakirja veerud kohased. Asjasthuvitatuile on koodeksi tekst algkeeles ja heas prantsuskeelses tõlkes kergesti kättesaadav.

seadus seob obligatsiooni tekkimise (art. 1). Teise rühma kuuluvad kolm järgmist tekkimise alust: 1) volituseta võõra asja ajamine (art. 115—122), 2) aluseta rikastumine (art. 123—133), 3) deliktid, s. o. juhud, kus tsiviilõiguse rikku misega tekitatud kahju puhul tekib ühtlasi heastamise kohustus (art. 134—167).

Vaatleme esiteks tahteavaldusi.

Poola koodeksis kehtib ka üldiselt lepinguvabaduse põhimõtte, millele aga on tõmmatud teatavad piirid: nii on tühised lepingud, mis käivad vastu avalikule korrale, seadustele, headele kommetele ja samuti, mis on võimatule sammele rajatud (art. 56 § 1).

Mis puutub lepingu sõlmimisse, siis on Poola seadustik valinud kesktee vastuvõtu- ja nõusolekuvastuvõtu-teooria vahel: leping loetakse sõlmituks sellest momendist, kus ühe kontrahendi poolt tehtud tahteavaldus — ettepanek — on selliselt teisele kontrahendile esitatud, et viimasel on võimalus sellest oferdist teateid saada (art. 63 jj.).

Märkida tuleb ka, et Poola Obligatsiooniõiguse koodeks tunneb nii lepinguid kolmanda isiku kasuks kui ka kolmanda isiku poolt sammatavaid lepinguid. Mis puutub esimestesse, siis võib art. 92 § 1 järgi seesuguse lepingu puhul kolmas isik, kui pole vastupidist kokkulepet, samme täitmist nõuda vahenditult võlgnikult. Kolmandate isikute poolt sammatavaid lepinguid käsitleb vaadeldav Poola koodeks art. 91.

Nimelt kontrahendi lubadus, et keegi kolmas isik millekski kohustub või mingi samme sooritab, on ses mõttes ikkagi siduv, et kohustuse endale võtnud kontrahent kolmanda isiku keeldumise puhul kahjud tasuma peab, millest ta aga seega vabaneda võib, et ta ise lubatud samme teostab. Seda võib ta aga teha ainult siis, kui see ei tekita võlatajale mingit kahju.

Tahteavalduste vormi kohta püstitab koodeksi art. 109 § 1 põhimõtte, et tahteavalduse kehtivus on sõltuv vormist ainult siis, kui seadus või kokkulepe vormirikkumisega seovad tahteavalduse kehtimatuse. Kui seadus või kokkulepe pole kirjaliku vormi määramisel siiski selle ärajäämise tagajärjena kehtimatust ette kirjutanud, siis vormi puudusel on vaid see tähendus, et vaidluse korral tõendamine tunnistasjate abil võib toimuda ainult mõlema poole nõusolekul (art. 110). Lepingu kirjalikkuse nõue tähendab ka seda, et

lepingu muudatused, täiendused, tühistamine ja taganemine lepingust on võimalikud ainult kirjalikus vormis (art. 111).

Tingimuste osas võiks märkida art. 47 § 2, mille järgi tingimisi õigustatud isikul on tingimuse hõljumise ajal oma huvide kaitseks õigus ette võtta vajalikke samme ja ka seda, et art. 46 deklareerib: tingimuse teostumisel ei ole tagasiulatuvat mõju, välja arvatud, kui see otseselt aktis ette nähtud.

Lepingu lisandite hulgas räägib koodeks esiteks käsirahast (art. 74—75), kus käsirahale on antud teatava kahju-
lasu iseloom (art. 74 § 1); teiseks lepingust taganemise õigusest (art. 76—79), kus see õigus võib reserveeritud olla ühele kontrahentidest kui ka mõlemale poolele; kolmandaks taganemistrahvist (art. 80—81), kus ühele või mõlemale poolele jäetud lepingust taganemise võimaluse korral makstakse leppes kindlaksmääratud rahasumma; neljandaks räägitakse selles peatükis leppetrahvist (art. 82—85), kus rahasumma tasumine või mõne muu samme sooritamine peab asendama kahjude heastamise; viiendaks ja ühtlasi lõpuks sisaldab see peatükk sätteid intresside kohta (art. 86—90). Art. 86 järgi võib protsente nõuda ainult siis, kui see oli kokku lepitud, seaduses ette nähtud või kui neid on tavaliselt kombeks maksta.

Koodeks tunneb peale tsessiooni (art. 168—176) veel ka subrogatsiooni nõudmise siirde kujuna. Subrogatsioon on võimalik kahesugusel alusel. Nimelt kolmanda isiku astumine rahuldatud võlastaja õigustesse toimub seaduse enda ettekirjutusel järgmistel juhtudel: 1) võlastaja rahuldab kedagi teist võlastajat, kes esimese suhtes omab eesõigust rahuldamisele, ja 2) kui keegi tasub võõra võla, mille eest ta kas isiklikult või kindlaksmääratud varaobjektidega vastutab (art. 179). Teiseks on subrogatsioon lepinguline (art. 178): 1) kui võlastaja, vastu võttes kolmandalt isikult maksmise, sellele kolmandale subrogeerib oma nõudmisõigused; 2) kui võlgnik tasub võlastajale rahasummaga, mille ta laenanud selleks, et tasuda võlga ja asetada laenuandja võlastaja õigustesse. Viimasel juhul on tarvis silmas pidada täpseid vorminõudeid: seadus nõuab (art. 178 § 2) asjaolusid tõendavaid notariaalseid akte.

Samas koodeksi kolmandas tiitlis leiduv võla ülevõtt on kujundatud Saksa BGB ja revideeritud Austria ABGB

eeskujul. Selline võla siire võib olla Poola koodeksi järgi kas vabastav või kumulatiivne. Seadus loendab nii esimese kui ka teise võimaluse juhud (art. 182 jj.).

Mis puutub obligatsiooni lõppemisse, siis on siingi esikohal vaadeldud obligatsiooni täitmist.

Sätetes obligatsiooni täitmise kohta on märgata nii ABGB, ZGB kui ka BGB eeskujul, kuid valitud on nende vahel teatav kesktee.

Obligatsiooni täitmise tingimuste kohta olgu kõigepealt viidatud art. 189 sätetele, kus öeldud, et täitmise juures peab silmas pidama head usku ja tavalist käibekorda.

Täitmise kohaks on koodeksi järgi, juhul, kui koht pole lepingus ette nähtud või ei tulene lepingu iseloomust, võlgniku elukoht resp. tema elukutselise teotsemise asupaik obligatsiooni täitmise ajal. Seega arvesse ei tule lepingu sõlmimise aja elukoht või elukutselise teotsemise asupaik (art. 190 § 1—3). Vastastikuste lepingute puhul, kus ühe poole sammekoht tuleneb lepingu tekstist või ka kohustuse loomust, peab ka teise lepingupoole samme toimuma samas kohas (art. 190 § 4).

Obligatsiooni täitmise aja suhtes olgu viidatud kahele sättele. Ühe järgi, kui võlgnik obligatsiooni sisu kohaselt on õigustatud täitma kohustust vaid võimaluse korral, võib tähtpäeva määrata kohus (art. 193), ja teise järgi võidakse nõuda võla tasumist, kuigi võlale pole veel ettenähtud tähtaeg saabunud, juhul, kui võlgnik on maksujõuetuks jäänud või võlgniku käitumise läbi märgatavalt on vähenenud võlastajale antud tagatised (art. 201).

Täitmise viivituse küsimuses on võlastaja viivitusele pühendatud eripeatükk, kus esiteks on loendatud juhud, kui kreditor on viituses (art. 231—232), ja teiseks, missugused on selle tagajärjed (art. 232 jj.). Võlgniku viitusest räägitakse otseselt aga obligatsiooni mittetäitmise üldiste tagajärgede all. Nimelt IV tiitli II jao X peatükis, kus leiame veel kolm alajaotust: I alajaotuses on käsitletud üldse kahjude heastamise kohustust (art. 239—242); II alajaotus sisaldabki sätteid võlgniku viituse kohta (art. 243—249) ja III alajaotus räägib mittetäitmise tagajärgedest vastastikuste lepingute puhul (art. 250—253).

Osalist täitmist võlastaja ei tarvitse vastu võtta, isegi siis mitte, kui ta kord varemini on leppinud osalise maksmi-

sega. Osalise tasumise õigus on võlgnikul ainult siis, kui võlastaja sõnaselgelt on osade viisi maksmist lubanud võla pikendamise puhul või üldse ositi maksmine aset leiab (art. 206).

Erisätted on vastastikuste lepingute jaoks ette nähtud. Vastastikused kohustused tuleb täita üheaegselt, välja arvatud juhud, kui teisiti kokku lepitud või see tuleneb lepingu loomust (art. 215).

Ühe kontrahendi keeldumine omapoolse kohustuse täitmisest põhjendusega, et teine lepingupool pole temal lasuvat kohustust täitnud, pole siiski lubatud, kui viimane on jätnud täitmata ainult väikese osa kohustusest, olgu siis, et olulised asjaolud keeldumist õigustavad (art. 217).

Retentsiooniõigus on Poola seadustikus otseselt ette nähtud kahel juhul. Art. 218 § 1 järgi kuulub retentsiooniõigus isikule, kes kohustatud välja andma võõrast asja, vahendina, et saada asja suhtes tehtud vajalikkude ja kasulikkude kulutuste heastamist või nende tagamist. See säte ei ole rakendatav võõra asja suhtes, mis saadud pruuklaenu, rendi või üüri alusel või lubamata teo kaudu (art. 218 § 2). Art. 219 järgi lepingu lõppemisel, kus kumbki lepingupool peab täidetud sammed tagasi sammama, võib kumbki pool omapoolset sammet retineerida, kuni teine pool ei sanna tagasi seda, mis ta sai, või vähemalt ei taga selle tagasisammamist.

Poola Obligatsiooniõiguse koodeks tunneb ka novatsiooni instituuti (art. 263—266), mille teatavasti on välja jätnud Saksa BGB. *Novum* on kas samme, uus ese või uus *causa* (art. 263). Novatsiooni ei eeldata (art. 264 § 1) ja ta kustutab ka kõik kõrvalkohustused, nagu pandi ja käenduse, kui mitte käendaja ja pandiandja neid ei soovi püsima jätta (art. 266). Täitmise üksikute modaliteetide muudatusi (aja, koha, viisi poolest), samuti obligatsiooni tagamist ja intressi määramist ei loeta uuenduseks (art. 264 § 2).

Täitmise võimatus toob kaasa obligatsiooni lõppemise tervikuna või osaliselt, kuivõrra see võimatus on rajatud asjaoludele, millede eest võlgnik ei tarvitse vastutada (art. 267 § 1). Võlgnik aga peab saadud sammeeseme tagasi andma või nõudmise üle kandma, kui ta sai võlgneva asja eest kahjutasu või talle kuulub sellise kahjutasu nõudmise õigus kellegi kolmanda isiku vastu (art. 267 § 2).

Aegumise üldine tähtaeg on 20 aastat (art. 281). Kuid on ka terve rida erakorralisi lühemaid aegumistähtaegu — 5 aastat (art. 282), 3 aastat (art. 283) ja 2 aastat (art. 285). Aga ka nõudmiste puhul, kus küll lühemad aegumistähtajad ette nähtud, tuleb rakendamisele üldine 20-aastane aegumistähtaeg, esiteks, kui võlg on kirjalikult tunnustatud või seadusjõusse astunud kohtuotsusega tõendatud, teiseks, kui on tegemist arvete lõpetamisega, ja kolmandaks kehtib 20-aastane aegumistähtaeg maksmata jäänud protsentide ja perioodiliste maksude kapitaliseerimise korral (art. 287 § 1).

Aegumise kulgu seistavate asjaolude hulgas on mainitud kohtuvõimu mittefunktsioneerimist ja vägisvõimu. Mõlemad mõjuvad art. 277 § 4 järgi seistavalt üldse ja mitte ainult viimase 6 kuu jooksul, nagu see BGB-s ette nähtud (BGB § 203). Olgu veel ka märgitud, et teovõimetute ja teovõimes piiratud isikute suhtes, kellel pole seaduslikku esindajat, ei lõpe aegumistähtaeg mitte enne kahe aasta möödumist, arvates momendist, kus isikule määrati seaduslik esindaja või alus esindaja määramiseks kadus. Kui on tegemist aegumistähtajaga alla 2 aastat, siis algab aegumise kulg alles ülemalnimetatud momendist (art. 278 § 1—3).

Viimane üldisi sätteid sisaldav tiitel käsitleb *actio Pauliana* küsimust küllaltki üksikasjaliselt — talle on pühendatud artiklid 288—293. *Actio Pauliana* vajadust, s. o. kreditori kaitset toimingute puhul, mis sõlmitud *in fraudem creditorum*, põhjendatakse seaduse motiivides muuseas ka sellega, et muidu kreditorid oleksid ehk sunnitud krediidi andmisel ette arvestama teatavat ohuvõimalust ja see raskesti kreditiidi saamist või teeks vähemalt krediidi tingimused deebitorile ebasoodsamaks.

Võlastaja võib koodeksi järgi vaielda — nii hagi esitamise kui ka vaiete abil — iga teda kahjustava õigustoimingu puhul kolmanda isiku vastu, kui see kolmas isik on toimingu alusel saanud mõne õiguse või vabanenud mõnest kohustusest, isegi kui kolmanda isiku nõudmine on tekkinud peale kahjustava õigustoimuse sooritamist võlgniku poolt (art. 288). Vaielda võib 5 aasta jooksul, arvates selle õigustoimuse sooritamisest (art. 293 § 1). Viieaastane tähtaeg võib pikendada, kui võlastaja notari või kohtutäituri kaudu kolmandale isikule teatab oma vaidluse kavatsusest. Siis arvatakse 5-aastane tähtaeg teatamise päevast (art. 293 § 2).

Seesuguse vaidluse eeltingimusteks on: 1) võlgniku varanduse mittepiisavus võlastaja nõudmise rahuldamiseks, 2) võlgniku poolt toimuse sooritamise teadmise, et seega ta kahjustab võlastajat, ning 3) kolmanda isiku teadmine või teadma pidamine kahjustamisest (art. 288 § 2). Kui toiming oli tasuta, siis pole vaja punkt 3 all tähendatud tingimuse olemasolu (art. 290). Ja piisab isegi ainult esimesest tingimusest, kui tasuta toiming oli sõlmitud mitte varem kui 1 aasta enne kohustuse tekkimist (art. 289 § 2).

Vaidluse rahuldamise tagajärjeks on, et võlastaja teisi võlastajaid kõrvaldades on õigustatud saama rahuldust kõigest sellest, mis kehtetu toimingu alusel võlgniku varandusest eemaldati või sellesse tulemata jäi (art. 292). Kolmas isik võib võlastaja nõudmisest seega vabaneda, kui ta võlastajat ise rahuldab või rahuldamiseks piisava võlgniku varanduse kätte juhatab (art. 291).

Üksikuid tüüpilisi lepinguid käsitlevas osas on koodeks püüdnud neid lepinguid liigitada ja järjestada nn. majandusliku põhimõtte alusel. Esimesele kohale on paigutatud õigusi ülekandvad lepingud: ost ja vahetus (VI tiitel), ning kinge (VII tiitel). Teisel kohal on lepingud, millede sisuks asja kasutamine: üür ja rent (VIII tiitel), pruuklaen (IX tiitel), muutlaen (X tiitel). Kolmandaks tulevad lepingud, mis võimaldavad kasutada teise isiku tööd ja teenistust (XI tiitel). Siia kuuluvad otseselt teenistusleping, töövõtuleping, volitusleping, maaklerileping ja hoiuleping. Neljandal kohal on spekulatiivset laadi ja aleatoorsed lepingud: seltsing (XII tiitel), rendiseleping ühes eluaegse rendise lepinguga (XIII tiitel), mäng ja kihlvedu (XIV tiitel). Lõpuks esinevad abstraktsed lepingud, assignatsioon (XV tiitel), sobing (XVI tiitel) ja käendus (XVII tiitel).

Puuduvad seega kindlustusleping, veoleping, mis ju kuuluvad suuremal määral kaubandusseadustikku. Et Poolas on väljatöötamisel ka uus kaubandusseadustik, siis Obligatsioonide õiguse koodeks üldse kaubandusõiguslikke toiminguid ei sisalda.

Tüüpiliste lepingute osas olgu veel üldiselt tähendatud, et koodeks ei tee vahet konsensuaal- ja reaallepingute vahel ses mõttes, et ka muutlaen, pruuklaen ja hoiuleping on konsensuaalsed lepingud.

Selles, tüüpilisi lepinguid sisaldavas osas olgu viidatud vaid üksikutele sätetele.

Ostulepingu puhul olgu kõigepealt tähendatud, et *periculum* läheb üle asja üleandmisega (art. 304 § 1). Kinnisvarade puhul läheb *periculum* üle omandiõiguse ülemineku ajast (art. 304 § 2).

Kinkeleping on Poola koodeksi järgi ühekülgne leping, mille õiguslikuks aluseks on tasutus ja kinkesaaaja õiguslik rikastumine kinkija varanduse vähenemise arvel. Sest *modus*, mis ju kinkimise puhul võimalik, on vaid teatav koormus ja ei muuda kinkimist vastastikuseks lepinguks (art. 362). Kinkelepingu äramuutmise võimaluste aluste hulgas on toodud ka *clausula rebus sic stantibus*. Nimelt, kui kinkija varanduslik seisund sääraselt muutub, et ta lubatud kinkimist täita ei saa, sest seega saaks raskendatud talle endale seltskondlikule seisundile vastava ülalpidamise saamine ja ka seaduslike alimenterimiskohustuste täitmine teiste isikute suhtes (art. 364).

Üüri ja rendi vahel vahetagemise aluseks on kasutamise ulatus.

Üüri puhul on see vaid kasutamine, rendi puhul lisandub tarvitamine (vrd. art. 370 ja art. 402 § 1).

Pooletera-rent on koodeksis otseselt ette nähtud (art. 402 § 2), kuid pikemalt reglementeerimata jäetud.

Rendilepingud üle üheaastase kestusega sõlmitakse kirjalikult (art. 404). Art. 409 järgi peab rentnik asja tarvitama tavalise majapidamise nõuete kohaselt. Lõpuks olgu veel tähendatud, et Poola uus koodeks — art. 399 alusel — on omaks võtnud põhimõtte „Kauf bricht nicht Miete“.

Pruuklaenu leping on tasuta leping (art. 419). Muutlaenu leping aga, sest seaduses pole tasu küsimust üldiselt puudutatud, võib olla nii tasuta kui ka tasuline. *Precarium*'i ja pruuclaenu eristamist Poola uus koodeks ei tunne. Muutlaenulepingud üle 250 zloti väärtuses peavad olema sõlmitud kirjalikult (art. 431). Rahavõlgade puhul on seadustik aluseks võtnud valuuta nimiväärtuse (art. 210). Eriti on ka lahen- datud välisvaluutas sõlmitud lepingute täitmise küsimus, kus võlgnik võib tasuda seesugust võlga ka sisemaavaluutas, välja arvatud juhtum, kui tasumine välisvaluutas oli lepingu sõnaselgelt kokku lepitud (art. 211).

Teenistuslepingu puhul on märkimisväärne art. 496 § 2 säte, mille järgi juhul, kui lubatud teenistus on vaimsele töötajale ainsaks või peamiseks ülalpidamise allikaks, — on tööperemehel õigus lepingut üles öelda mitte hiljem kui 6 nädalat enne kalendriaasta trimestri lõppu.

Art. 477 näeb ette ka nn. õpilaslepingu.

Töövõtulepingu juures kehtib uue koodeksi järgi muuseas ka *clausula rebus sic stantibus* põhimõte: art. 490 § 2 järgi, kui ettenägemata muutunud asjaolude tõttu töö lõpetamine ähvardab tuua töövõtjale tunduvald kahjusid, võib kohtunik suurendada töötasu või lõpetada lepingu. Siinjuures peab kohtunik toimima hea usu nõuete kohaselt, arvestades mõlema lepingupoole huvisid.

Seltsingleping (art. 546—591) on kujundatud peamiselt BGB eeskujul.

Oluline on ühine majanduslik eesmärk (art. 546). Eriti võiks märkida seda, et Poola koodeks paneb rõhku seltsinglaste isiklikkudele kohustustele. Nii peavad seltsinglased seltsingu administratsiooni alal teotsema (art. 552 § 1), hoiduma igasugustest sammudest, mis oleksid seltsingule kahjulikud (art. 562), jne.

Nagu eespool tähendatud, sisaldab Poola uus koodeks peale tavalise rendiselepingu ka veel nn. eluaegse rendise lepingu (*Leibgedinge, Ausgedinge, contrat d'entretien viager*), mille järgi (art. 599 § 1) isik, kes kinnisasjale omandiõiguse loovutamise eest kohustub kindlustama võõrandajale eluaegset ülalpidamist, peab sealjuures — *in dubio*, s. t. vastupidise kokkuleppe puudumisel — võtma selle võõrandaja oma majja, talle andma kehakatte ja jalanõud, teda toitma, haiguste puhul ravima ja surma korral omal kulul maha matma. Art. 600 järgi on leping sõlmitav vaid notariaalselt.

Mis puutub kihlveo- ja mängulepinguisse, siis nad pole siduvad: ei teki kohtuliku hagi õigust (art. 610 § 1) ja seesugused lepingud ei või olla sobingu, tunnustamise ega ka novatsiooni objektiks (art. 610 § 2).

Nn. diferentslepinguid vaadeldakse ka kui aleatoorseid toiminguid (art. 611), märkusega, et siinjuures tulevad rakendamisele ka börsitoimingute kohta kehtivad normid (art. 612).

Assignatsioonileping (art. 613—620) on ilmsesti koostatud Saksa BGB vastavate sätete eeskujul.

Sobing on kujundatud erilepinguna (art. 621—624), kus muuseas on säte, et sobingulepingu muudab kehtimatuks vaid seesugune eksimus, mis rajatud asjaoludele, mida mõlemad lepingupooled pidasid vaieldamatuteks ja kaheldamatuteks (art. 622).

Poola Obligatsioonioiguse koodeksi viimane tiitel (XVII) käsitleb käendust, jällegi erilepingu tüübina (art. 625—643).

Koodeks on omaks võtnud nn. tähtajalise käenduse: käendaja vastutus tekib momendist, kui võlgnik oma kohustust ei ole täitnud (art. 625). Sealjuures võlastaja peab võlgniku poolt tähtaja möödalaskmisest jalamaid käendajale teatama ja käendaja on kohustatud võla tasuma ühe nädala jooksul, arvates teate kättesaamisest (art. 633 § 1—3).

Kui nüüd tagasi tulla lõpuks veel Poola koodeksi üldise iseloomustuse juurde, siis olgu siin vaid veel tähendatud, et seadustehniliselt on seadustik pooldatav ka ses mõttes, et ta suurel määral on vältinud erinevate juriidiliste operatsioonide defineerimist. On ju seesugused definitsioonid ohtlikud ja enamasti ka ilmaaegsed.

Terminoloogiliselt on seadustiku artiklite väljendused täpsed, mis peaks kergendama seaduse kasutamist ka laiematele kodanikkude ringidele ja ühtlasi tagama suurel määral interpretatsiooni ühtluse. (Näitena olgu toodud sätete imperatiivse redaktsiooni juures vastavate aktide tühisus.)

Kokkuvõttes võib öelda: Poola seadusandjad on kaalunud üksikutes Poola õiguspiirkondades kehtivate seaduste väärtust, neid võrrelnud teiste maade seadustikkudega ja eelnõudega, eriti moodsa tsiviilõiguse doktriiniga, ning kogu ainese seesuguse kriitilise hinnangu tulemusena ongi loodud Poola uus Obligatsioonioiguse koodeks, mitte kui kompilatsioon kehtinud ja retsipeeritud õigussätetest, vaid kui iseseisev sulatis kehtiva õiguse alusel, poolapärasuse ja ühtlasi moodsa õigusteaduse saavutiste silmaspidamisel.

Praegu esineb Poola uus Obligatsioonioiguse koodeks iseseisva seadusandliku aktina. Kas ta sellisena püsima jääb, nagu Šveitsi OR, seda näeme loodetavasti varsti, kui ilmub Poola uus Tsiviilseadustik juba tervikuna.

Läti tsiviilseadustik 1937.

M. Nurk.

§ 1. Sissejuhatus. — 28. jaanuaril 1937. a. Läti ministrite nõukogu, kellele 1934. a. 15. maist saadik kuulub ka seadusandlik võim, võttis vastu Läti tsiviilseadustiku. Sellega juba aastaid Lätis päevakorral seisnud tsiviilõiguse reform on leidnud lahenduse. Uue seadustiku ehk „Civillikums”i (= Tsiviilseadus = CL), nagu teda läti keeles nimetatakse, kehtimise tähtpäev jäeti eriseaduse määrata. See on ka avaldatud ja määrab ülemineku seniselt õiguselt uuele 1. jaanuaril 1938. a.

Arvesse võttes Eesti ja Läti vahel seni kestnud tsiviilõiguse ühtlust BES ja VSK X kõite jt. näol ning Eestis käimasolevat tsiviilõiguse reformi, tohiks vististi olla huvitav peatuda lühidalt meie naaberriigi uue koodeksi juures, mis Läti riigi praeguse presidendi auks kannab nimetust dr. K. Ulmanise tsiviilseadustik. Seejuures avaneb meil huvitav võimalus võrrelda, kuidas mõned, meil elavaid vaidlusi tekitanud küsimused, on lahendatud Lätis¹.

§ 2. CL üldine iseloomustus. — Läti kohtuministeeriumi kodifikatsiooniosakonna kirjastusel k. a. kevadel trükist ilmunud CL kujutab 378-leheküljelise, 8° formaadis, heal paberil ja võrdlemisi heas kõites raamatut. Vaatamata sellele, seadustiku hind on odav ja määratud sellisena, et raamat oleks kättesaadav igale kodanikule. Asjaomaselt poolt ongi juba seletatud, et Läti valitsuse soov on näha uut tsiviilseadust iga lätlase kodus. Peale seaduse teksti enese sisaldab CL veel 3 lisa: 1) avalikkude järvede ja jõgede nimestik, 2) järvede nimestik, milles kalapüügiõigus kuulub riigile, ja 3) jõgede nimestik, mille osades kalapüügiõigus kuulub ainult riigile. Eraldi kaasandena esineb 52-leheküljeline CL-i §-de võrdlus 1864. a. seadusega ja ümberpöörduvalt BES §-de võrdlustabel CL-ga, mis lubavad kerge vaevaga leida uuele seadusele vastavat kohta BES-s ja ümberpöörduvalt.

Seadus koosneb sissejuhatusest ja 4 osast. Esimene (§ 1—25) sisaldab osalt BES sissejuhatusest, osalt Läti enese seadusandlusest võetud, osalt täitsa uuesti loodud või uuesti

¹ Ruumipuudusel ei saa me siinkohal puudutada kodifikatsiooni ajalugu Lätis.

sissetoodud norme. Üldosa, nagu näeme Eesti 1935. ja 1936. a. tsiviilseadustiku eelnõudes, Läti seadus pole pidanud tarvilikuks². Muidu seadusandliku materjali järjekord huvitaval kombel on sama, mis meilgi: 1) perekonnaõigus, 2) pärimisõigus, 3) asjaõigus ja 4) võlaõigus. Ainult selle vahega, et meie „raamatu“ asemel tarvitatakse terminit „osa“. Viimased omakord jagunevad „jagudeks“, jaod „alajagudeks“. Edasised alajaotused kannavad lihtsalt ladina ja araabia numbreid ühes nendele vastavate rubriikidega, ilma et jaotusele kui niisugusele enam antaks erilist nimetust. Kogu seadustik, kaasa arvatud sissejuhatus, võtab enda alla täpselt 2400 §-i, 2127-e vastu tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõus³, mis jagunevad järgmiselt: sissejuhatus 25 §-i, perekonnaõigus 356 §-i (Eesti 1936. a. eelnõus 315), pärimisõigus 459 §-i (317), asjaõigus 560 §-i (414), võlaõigus 1000 §-i (867). Nagu näeme, §-de arvu poolest meie TsSe (1936) on CL-st lühem. Kuid see näib olevat tingitud osalt ka sellest, et Lätis sama materjal on jaotatud suurema arvu §-de vahel, kuna meil on püütud eelistada suuremaid §-e, ühes jaotusega lõigeteks. Sama tendents ilmneb mõnikord ka CL-s, koondades ühtekokku kuni 4 lõiget.

Seadustehniliselt peab CL lugema küllalt õnnestunuks. Seaduse terminoloogia on, välja arvatud mõned üksikud erandid, täpne, järjekindel, paiguti kaunis lakooniline⁴, järeleaimav Prantsuse *Code Civil*'i eeskujul. Süsteem ühtlane ja vaba neist konarlusist, mis paratamatult tekivad siis, kui võõrsilt toodud laenu ei ole küllaldaselt kokkukõlastatud eesolevaga. CL silmanähtavalt ei taotle seadusandlikku loominguotset otseses mõttes, vaid ennem kehtiva õiguse mõõdukat ja tagasihoidlikku kohaldamist muutunud olustikule. Kuid neis piires peegeldab ta asjatundlikkust, eriti aga kodusolekut BES materjalides.

Eesti ja Läti seadusandliku töö iseloomustamiseks pole võib-olla huvituseta võrrelda mõnda CL §-i TsSe (1936)

² Seejuures tuleb silmas pidada, et osa Eesti eelnõu üldosa materjalist esineb Läti CL sissejuhatuses.

³ Kaasa arvatud §-d 15¹ ja 15². Edaspidi tarvitame lühendit Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõu = TsSe (1936).

⁴ Kahtlemata on siin suuri teeneid kadunud A. Būmans'il, kellele usaldati CL lõpliku redaktsiooni väljatöötamine. Vt. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, nr. 41 937, lk. 924.

omadega⁵. Nii omab CL § 1 tõlkes järgmist redaktsiooni: „Õigusi tuleb kasutada ja kohustusi täita hea usu järgi.“

TsSe (1936) § 208 l. 1: „Oma õiguste teostamisel ja oma kohuste täitmisel tuleb toimida heausuliselt.“

§ 208 l. 3 sätet: „Kus seadus seob õiguslikud tagajärjed hea usuga, seal tuleb seda eeldada, kuni pole tõendatud vastupidist“, samuti ka sama §-i l. 3-dat: „Õiguse teostamine ei ole lubatud, kui selle otstarbeks on ainult kahju tegemine teisele“, ei leidu CL-s, mis nende küsimuste lahendamise jätab doktriini hoolde.

CL § 2: „Seadus on kohaldatav kõikidele õiguslikkudes küsimustes, millede kohta käib tema tekst või tõlgendamine.“

Kombeõigus ei või kaadata ega muuta seadust. Kombeõigust tuleb rakendada seaduses määratud juhtudel.“

TsSe (1936) vastavad sätted esinevad kahes §-s, nimelt § 1 ja 18.

§ 1: „Käesoleva seadustiku eeskirjad on maksvad Eesti Vabariigi kogu maa-alal ja kogu tema elanikkude kohta, kuivõrd seaduses pole tehtud erandeid.“

§ 18: „Kui seaduses ei leidu vastavat eeskirja, siis tuleb rakendada kombeõigust.“

Kombeõigus ei või muuta ega tühistada seaduse eeskirju.“ Nagu näeme, on CL-s kombeõigusele reserveeritud ala märksa väiksem TsSe (1936) omast. Teiseks ei saa CL-s üles kerkida kahtlust, mis võib tekkida *arg. a contrario*, TsSe (1936) § 18 l. 1-st, et kombeõigus tuleks kohaldamisele alles pärast seda, kui kõik seaduse tõlgendamise meetodid pole andnud tulemusi.

CL § 875: „Valdus on õigusele vastav tegelik võim.“

Valduse esemeks võivad olla niihästi asjad kitsamas mõttes, s. o. kehalised, kui ka mittekehalised asjad, s. o. õigused.“

TsSe (1936) § 845: „Asja valdaja on see, kellel on tegelik võim asja üle.“

Asja valdusega üheväärseks loetakse reaalservituutide suhtes servituudi õiguse tegelikku kasutamist.“

TsSe (1936) l. 2-le vastab CL-s § 877: „Vallata võib ainult niisugust õigust, mida võib kestvalt või korduvalt kasutada.“

⁵ Võrreldavad kohad on valitud täitsa juhuslikult.

Seda sätet silmas pidades võib vallata igat õigust, kui on olemas tegelik võimalus kasutada seda oma äranägemise järgi, teisi isikuid kõrvaldades, ja kui seda tõepoolest ka kasutatakse enese heaks.“

§ 3. CL sissejuhatav osa. — Et CL sissejuhatavad §-d ei moodusta üldosa, vaid lähenevad ennem BES sissejuhatusele, siis ei leia me neist ka norme isikute, asjade, õiguste ja kohustuste tekkimise, muutmise ja lõppemise ja õiguste teostamise ning kaitse kohta. Õigusvõime, teovõime, otsustusvõime, sugulus, isiku kaitse, isiku lõpp, asjade liigid, olulised osad, päraldised, vili, koormised ja kulud, hinnang, õigustoimingud, tahteavaldused ja nende vead, esindus, tingimused, tähtajad, toimingute vorm ja õigustoimingute tõlgendamine —, nagu BES-ski, leiavad käsitlemist vastavates eriosades. Ühingute ja nende liitude ning sihtasutiste kohta käivaid norme, nagu neid sisaldab TsSe (1936) § 63—88, CL ei anna. Enamikus sisaldavad CL sissejuhatavad §-d eeskirju õigusallikate kohaldamise, seaduse tõlgendamise, normide konfliktide ja elukoha kohta. Põhjapanevaks lisaks eespool⁶ tähendatud normidele on § 3: „Iga tsiviilõiguslik suhe tuleb otsustada nende seaduste järgi, mis olid jõus ajal, mil see suhe tekkis, muutus või lõppes. Soetatud õigused jäävad puutumata.“ Seaduse tõlgendamise küsimused lahendatakse kahes §-s (§ 4 ja 5). Esmajoones tuleb tõlgendada seadust otsese mõtte järgi, tarviduse korral võib kasutada süstemaatilist tõlgendamist, edasi tulevad *ratio legis* ning seaduse eesmärk ja lõpuks analoogia. Tuleb teha otsus kohtu äranägemise järgi või olulistel kaalutlustel, siis peab kohtunik talitama õiglustunde ja õiguse üldpõhimõtete kohaselt. Kuna õigustoimingute lähem käsitelu asetseb võlaõiguses, siis omab põhimõttelist tähtsust ka § 6, mille järgi võlaõiguse üldsätted vastavalt on kohaldatavad ka perekonna-, pärandi- ja asjaõiguslikkudele suhetele.

Füüsilise isiku õigus- ja teovõime määrab tema elukoha seadus. On elukohti mitu ja üks neist Lätis, siis otsustatakse õigus- ja teovõimet, samuti ka õigustoimingute tagajärgi Läti seaduse järgi (§ 8 l. 1). Huvitava erandi sellest domitsiilprintsiibist loob § 8 l. 2, mille järgi välismaalast, kellel elukoha järgi pole teovõimet, kuid kellel Läti seaduse järgi seda võiks

⁶ Vt. § 2.

olla, seob Lätis kordasaadetud õiguslik toiming, kui seda nõuavad õigusliku käibe huvid. Juriidiliste isikute õiguse ja teovõime määrajaks on tema juhatuse asukoha seadus (§ 8 l. 3). Sellega juriidiline isik põhimõtteliselt on tunnistatud niisama teovõimeliseks kui füüsilinegi. Hooldamine ja eestkoste otsustatakse Läti seaduse järgi, kui hoolealuse või eestkostetava elukoht on Lätis. On aga sellisel isikul vara (järelkult ka siis, kui see vara koosneb ainult kehalistest asjadest) Lätis, siis allub ta selle vara suhtes Läti seadustele isegi siis, kui tal pole elukohta Lätis (§ 9). Analoogiline norm kehtib surnuks tunnistamise kohta (§ 10). Õiguse abielluda, abielu sõlmimise vormi ja abielu jõu määrab Läti seadus, kui abielu sõlmitakse Lätis. Toimub aga abiellumine välismaal, siis kehtib Läti kodanikkude kohta mitte elukoha seadus, nagu meie TsSe (1936) järgi (§ 3 l. 1), vaid Läti seadus (§ 11). Abikaasade isiklikud ja varalised suhted määratakse mitte mehe elukoha seadusega, nagu Eesti eelnõus, vaid mõlema abikaasa elukoha seadusega. On abikaasade vara Lätis, siis alluvad nad selle vara suhtes Läti seadustele isegi siis, kui neil pole elukohta Lätis (§ 13). Abielu lahutamise ja tühistamise kohta on, kui asi otsustatakse Läti kohtus, kehtivad Läti seadused, sõltumatult abikaasade riikkondsusest. Seejuures Läti seaduste järgi otsustatakse ka vahekordi enne abiellumist (§ 12 l. 1). Väljaspool abielu sugulisesest kooselamisest tekkinud õigussuhted määratakse Läti seaduste järgi mitte ainult siis, kui lapse ema elukoht on Lätis, ajal, mil need suhted tekkisid, vaid ka siis, kui vaidlus nende suhete üle tekib Lätis (§ 14). Selle vara suhtes, mis asub Lätis, vanemate ja laste isiklike ja varalisi suhteid otsustatakse Läti seaduste järgi ka siis, kui isikul, kellele kuulub vanemlik võim, pole elukohta Lätis (§ 15 l. 2). Pärimisõigus Lätis asuva pärandi kohta otsustatakse Läti seaduste järgi (§ 16), kuid pärandit võib välismaale välja anda ainult pärast seda, kui on rahuldatud nende isikute seaduslikud nõudmised pärandi vastu, kellel on elukoht Lätis (§ 17). Asjaõiguste kohta kehtivat *lex rei sitae*'d täiendatakse sätetega, mis kindlustab kolmandate isikute vahepeal omandatud asjaõigused (§ 18, l. 1, 2). Teiselt poolt nõutakse, et õigustoimingud, millede põhjal võib omandada, muuta või lõpetada asjaõigusi kinnisasja kohta, niihästi sisult kui ka vormilt vastaksid Läti seadustele, olgu toiming ise tehtud

ükskõik milliste isikute poolt ja kustahes. Vastasel korral pole toimingul Lätis jõudu (§ 18 l. 4). Lepingute sisu, tagajärgede ja vormi suhtes on säilitatud BES sissejuh. art. XXXV ja XXXVI normid. § 20 lahendab meie TsSe (1936)-s lahtiseks jäänud küsimuse: millise seaduse järgi otsustada nende kohustuste sisu ja tagajärgi, mis ei põhine lepingul ega lubamatul teol? Otsustavaks loetakse selle kohta seadus, kus tekkis kohustuse alus. Välismaa seaduste rakendamise kohta leidub huvitav norm § 22-s: Kui Läti seadus lubab kohaldada välismaa seadust, selgitatakse selle sisu tsiviilkohtupidamise seaduses ettenähtud korras. Kui see pole võimalik, siis tuleb oletada, et vastava riigi õiguskord kõnesoleval õiguslalal vastab Läti õiguskorrale samal alal. Lahendatud on CL-s ka TsSe (1936)-s lahtiseks jäänud tagasisaate (*renvoi*) juht: kui Läti konfliktnorm kirjutab ette mõne välismaa seaduse rakendamise, viimane aga viitab Läti seadusele, siis tuleb rakendada viimast (§ 23). Nende konfliktnormide kehtivust muudab tunduvalt § 25, mille järgi sissejuhatavate §-de sätted on rakendatavad seevõrra, kuivõrra rahvusvahelised lepingud ja konventsioonid, millest Läti osa võtab, ei määrata teisiti.

§ 4. Perekonnaõigus. — I. Kihlus. On sisse toodud kihluse instituut (§ 26), kuid ei nõuta kihluse teatavaks tegemist kolmandatele isikutele⁷. Võrreldes TsSe (1936)-ga puudub kihluse selgesõnaline keeld juhtudel, mil abielu ei ole lubatud — nähtavasti sellepärast, et *impossibilia nulla obligatio est*. Kinkide tagasinõudmine abielu mittejärgnemisel on ühelt poolt laiem, teiselt poolt kitsam TsSe (1936)-st. Nimelt tuleb teisele poolele anda tagasi ka need kingid, mida ühenduses kihlusega on teinud kostjale teise kihlatu vanemad või mõni kolmas isik (§ 27 l. 1). Kitsam selle poolest, et tagasinõudmise õigus ei lähe üle pärijatele (*ibid.*). Kui kihlatud peigmehel oli pruudiga suguline kokkuelamine, siis on peigmees, kui ta on täisealine ja kui pruut on alaealine, kohustatud andma viimasele ülalpidamist, kui pruut kannatab puudust, kusjuures peigmees ei või toetuda endise pruudi sugulaste kohustustele anda elatist. See kohustus lõpeb endise pruudi abiellumisega või siis, kui ta ei ela korralikku elu (§ 29). Põhjuseta abiellumisest keelduva peigmehe vastu võib kihla-

⁷ Kuigi teatavatel juhtudel seda eeldatakse. Vt. näit. § 29 l. 1.

tud ja sugulises kokkuelamisest rasedaks jäänud pruut hageda enese tunnistamist lahutatud naiseks alles siis, kui on tal sündinud laps, mitte juba rasedaks jäämisel (§ 30).

II. Abielu sõlmimine ja lõppemine. a) Abielu keelu põhjustest erinevad mõningad TsSe (1936) omadest. Nii on keelatud abielu vaimuhaigete ja nende vahel, kes põevad suguhaigusi nakkuse järgus (§ 34), küljjoones sugulas-test ainult venna ja õe, poolvenna ja poolõe vahel (§ 35). Samuti keelatud on abielu võõrasisa ja võõrastütre, võõras-ema ja võõraspoja, väimehe ja naiseema, minia ja meheisa vahel (§ 36). Lapsendaja ja lapsendatu vahel abielu pole keelatud, kuid abiellumisega lõpevad lapsendamisest tuletatud õigussuhted (§ 37). Eestkostja ja eestkostetav ei või abielluda enne kui eestkostja pole esitanud aruannet vara valitsemise kohta ja vaeslastekohus teda pole vabastanud kohustustest. Sama kehtib ka hooldaja ja hoolealuse kohta, kuid mitte eestkostja resp. hooldaja laste kohta (§ 38 l. 2). Üleelanud vanem ei või abielluda enne kui ta pole jaganud surnud vanema vara vastavalt pärimisõigusele või kindlustanud lastele nende osa (§ 38 l. 2, § 226). Abielus olnud naine võib enne 306 päeva möödumist astuda uude abiellu muuseas ka siis, kui kohus, kes abielu lahutanud, selleks loa andnud (§ 39, p. 4).

b) Abielu sõlmimisele eelneb kuulutus (§ 40), mis tehakse perekonnaseisuametniku juures peigmehe elukoha järgi, kui aga peigmehe elukoht on väljaspool Lätit, siis pruudi elukoha järgi. Ev. luteri, rooma-katoliku, kreeka-katoliku, vanausuliste, anglikaani, metodistide, baptistide, adventistide ja moosese-usuliste juures soovi korral võib kuulutuse teha vastavalt usutunnistuse normidele (§ 51). Ühes abiellumise sooviavaldusega tuleb esitada sünnitunnistus, tarviduse korral vanemate või eestkostjate kirjalik luba, endise abikaasa surmatunnistus, kohtuotsuse ärakiri abielu lahutuse kohta ning anda allkiri, et abiellujad ei põe suguhaigusi nakkusjärgus (§ 42). Mõjuvatel põhjustel võib rahukohtunik või perekonnaseisuametnik tõenduste esitamisest vabastada (§ 43 l. 1, 2). Kuulutamine toimub mõlema abielluja elukohas; rahukohtunik võib mõningatel põhjustel oma äranägemise järgi kuulutamisest vabastada (§ 45), perekonnaseisuametnik — laulatada ilma kuulutuseta, kui peigmees läheb sõtta või peigmehe või pruudi elu ähvardab haigus (§ 55). 2 nädala jooksul tuleb vaided abiellumise

vastu esitada kirjalikult ühele perekonnaseisuametnikule kuulutamise koha järgi. Ametnik teatab vaidest kuulutajatele, kes 2 nädala jooksul, arvates teate saamisest, peavad avaldama *replicatio*, mis otsekohe saadetakse edasi vaide tõstjale. Kui vaide tõstja 2 nädala jooksul, arvates kuulutuse vastuse saamisest, esitab perekonnaseisuametnikule tunnistuse nõudmise esitamisest kohtus, et kuulutajatele keelataks abiellumine, peatab ametnik kuulutamise kuni asja otsustamiseni kohtus (§ 46—49). Kui vaideid ei ole või kui nõudmine jäetud tagajärjeta ja kui ka teine perekonnaseisuametnik, kelle juures kuulutus tehtud, teatab, et määratud ajaks vaideid pole esitatud, teeb perekonnaseisuametnik, ilma erilist palvet ootamata, otsuse, et abiellujate kuulutamine on toimunud ja et pole takistusi nende abiellumiseks, andes selle kohta välja tunnistuse (§ 50). Tunnistuse põhjal on kuulutajatel õigus abielluda 6 kuu jooksul, arvates otsuse tegemise päevast (§ 52).

c) Abielu sõlmimine. — Abielu sõlmitakse 2 täisealise tunnistaja juuresolekul avalikult^s ametniku ruumis. Väljaspool võib laulatada haiguse korral või muudel mõjuvatel põhjustel (§ 56). Abielu sõlmimise akti koostamist ei nõuta.

d) Tühised ja vaieldavad abielud. CL § 60—64 loendatud tühisuse põhjused, *mutatis mutandis*, vastavad neile, mis loendatud TsSe (1936) § 232—235, selle vahega, et ei nõuta head usku teise abielu kehtivuseks, nagu seda teeb Eesti eelnõu, ja et tühistamishagi tõstmisel prokurör ja asjasthuvitatud isikud on üheõiguslikud (§ 65). Tühistamise nõude õigus ei aegu (§ 66). Abielu vastu vaidlemise kohta käiv osa on õige lühike. Vaielda võib abielu vastu siis, kui nõusolek on antud ähvarduse tagajärjel; hagi tuleb esitada 6 kuu jooksul, alates ähvarduse lõppemisest (§ 67). Hagi tagajärjel abielu tunnistatakse tühiseks (§ 68). Vaide esitamise tagajärgi seadus eriliselt ei käsitle. Eksimus ja pettus ei ole vaide esitamise põhjuseks (vrd. TsSe (1936) § 242, 243).

e) Abielu lahutamise põhjused on abielurikkumine teise abikaasa poolt, elu või tervise hädaohustamine teise abikaasa poolt, piinamine, kuritahtlik mahajätt, kui see kestab mitte vähem kui 1 a., teise abikaasa kestev, raskesti ravitav vaimuhaigus või samane nakkushaigus, au riivav kuritegu, eba-

^s TsSe (1936) avalikkust ei statueeri.

aus käitumine, sigitusvõimetus või vanusest mittetingitud suguvõimetus, nõudja tahte vastane hoidumine sünnitamises, sünnitusvõimetus, välja arvatud siis, kui see oli mehel teada või võimetus tekkis abielu ajal või tingimustes, milles naine pole süüdi, abielu selline õõnestamine, et enam ei saa kooselamist nõuda, 3 aastat lahuselamine ja vabatahtlik kokkulepe (§ 70—78). Abielurikkumine lahutuse põhjusena langeb ära pärast nõusolekut ja andestamist, ka siis, kui teine pool kihutas abielurikkumisele. Hagemise tähtajad lahutuse nõudmiseks abielurikkumise pärast on pikemad TsSe (1936) omast, ja hagi tuleb esitada 1 aasta jooksul pärast abielurikkumise teatavakssaamist, igatahes aga 10 aasta jooksul rikkumise faktist (§ 70 l. 3). Mahajätja tagasikutsumist kohtu kaudu ja lahuselamist vastastikuse kokkuleppimatuse tõttu kui lahutuse põhjust CL ei tunne.

f) Abielu tühistamise ja lahutamise tagajärjed seisavad selles, et abiellumise ajal heas usus olnud poolel on õigus nõuda teiselt, kes tühisusest teadis, ülalpidamist, vastavalt viimase võimele, välja arvatud juhtum, kus nõudja ilma põhjuseta keeldub oma tööga elatist hankimast (§ 79). Samuti ka lahutatu, kui ta pole süüdlane (§ 80, 82, l. 1). Elatise andmise kohustus kustub, kui õigustatu abiellub uuesti (§ 70, l. 2; 82, l. 2). Tühistamise korral saab naine tagasi neiupeõlvenime, kuid tühisuse korral heausklikule naisele, tema palvel, võib jätta mehe nime, lahutuse korral anda tagasi neiupeõlvenime. Kui abielu lahutati naise süü pärast, võib kohus, mehe palvel, keelata naisele tarvitada mehe nime (§ 80, 83). Kelle juurde jäävad lapsed, seda seadus ei ütle. Samuti ei kõnelda abikaasade vahel surma korraks tehtud korralduste ja abielulepingute jõust ega ka kinkide tagasinõudmisest [vrd. TsSe (1936) § 260, 261, 264].

g) Abikaasade isiklike suhete normeerimine on tunduvalt vähem üksikasjaline kui TsSe (1936)-s. Abikaasad on kohustatud olema teineteisele truud, elades koos, hoolitsetes üksteise eest ja ühiselt hoolitsema perekonna heaolu eest. Lahuselamises ei saa abikaasat süüdistada, kui teine abikaasa oma õigusi kuritarvitab, kui kooselamine on seotud hädaohuga elule või tervisele või perekonnaelu vapustustega või kui abikaasal on seaduslik põhjus nõuda lahutust (§ 84)⁹.

⁹ Mitte alles hagi tõstmise, nagu TsSe (1936)-s.

Perekonna kooselu korraldamisel mõlemal abikaasal on võrdsed õigused. Mitteüksmeele korral mehe hääle otsustab; tema määrab ka elukoha. Kuid naine ei ole kohustatud alista mehe korraldustele, kui mees oma õigusi ei kasuta otstarbekohaselt (§ 85). Naine saab mehe nime (§ 86). Naise endise nime juurdelisamist ei tunta. Mis puutub ühe abikaasa siduvusse teise abikaasa õigustoimingutega, siis on see lahendatud üldiselt nii, et naise kui majatalitustes mehe asetäitja õigustoimingud, mida ta ette võtnud selle tegevuse raamides, loetakse sõlmituks mehe nimel, kuid mehel mõjuvatel põhjustel on õigus seda naise esindust kitsendada või ära võtta. Kolmandate isikute suhtes piiramine või keeld on maksev ainult siis, kui talle sellest teatati või kui see on sisse kantud abikaasade varavahekordade registrisse (§ 87). Kummalgi abikaasal on õigus teha oma vara üle korraldusi surma korraks (§ 88). Muid sätteid, eriti neid, mida veel kohtame TsSe (1936) § 265—277, CL ei sisalda.

h) Abikaasade varavahekorrad CL-s võivad anda 3 põhikuju: 1) legaalrežiim, millele erilist nimetust ei ole antud¹⁰ ja — lepinguliste fakultatiivsete režiimidenä — 2) kogu vara lahususe ja 3) varaühisuse režiim. Kõigis kolmes võivad esineda erivarad ja kaasavarad, mis läheneb TsSe (1936) varaühendusele (vt. eelnõu § 316 l. 1, 2).

1. Legaalrežiimi iseloomustavad järgmised jooned. Kummalegi abikaasale jääb see vara, mis tal oli enne abiellumist, samuti see, mille ta omandab abielu kestel. Kõik see, mis abielu ajal abikaasad soetavad ühiselt või üks neist, kuid teise abikaasa vahenditega või tema töö abil, on mõlema abikaasa ühisvara; *in dubio* kuulub see vara mõlemale võrdsetes osades. Naise varaks loetakse ka see, mis abielu kestel asendab naisele kuuluva vara väärtuse (§ 89). Naise vara, niihästi naisele enne abiellumist kuulunud vara kui ka abielu kestel juurdesoetatu, valitsemine ja kasutamine kuulub ainult mehele, välja arvatud naise erivara (§ 90 l. 1). Ilma mehe nõusolekuta ei või naine mehe valitsemisel ja kasutamisel oleva vara kohta korraldusi teha; ilma mehe nõusolekuta tehtud toimingutel pole jõudu (§ 92). Et seadus mehe kohta naise vara suhtes sama normi üles

¹⁰ Mõnikord on seda nimetatud valitsemisrežiimiks.

ei sea, siis peame järeldama, et mehe vastavad õigustoimingud ei ole iseenesest tühised kolmandate isikute suhtes, kuigi mehel naise vara kohta pole antud käsustusvõimet. Seda kinnitavad ka § 94 l. 3 ja 4, mille järgi mehe toimingu juures kolmandate isikutega eeldatakse — kui varavahekordade registris ei nähta vastupidist — naise nõusolekut, välja arvatud juhud, kus kolmandad isikud teadsid või pidid teadma, et nõusolekut pole olemas või kui vara, mille kohta mees teinud käsustuse, silmanähtavalt kuulub naisele. Mehe valitsemisel ja kasutamisel olevat naise vara peab mees kõigi abinõudega hoidma ja kaitsema ja naise nõudmisel andma teateid vara seisukorra kohta. Sellesse varasse kuuluvaid õigusi võib mees kaitseda kohtus omal nimel (§ 93). Mees võib naise kinnisvara üürida või rentida mitte rohkem kui 3 aasta peale, nõuda naise võlgnikelt täitmist tähtpäeval või siis, kui seda nõuavad naise huvid; naise raha tuleb panna naise nimele pankka (§ 94 l. 2). Naise erivaraks loetakse: 1) vara, mille naine abiellu astudes on jätnud oma valitsemisse ja kasutamisse või mis abielulepingus määratud erivaraks, 2) esemed, mis kõlbavad ainult naise isiklikuks tarvitamiseks või on tarvilikud tema isiklikus töös, 3) vara, mis antud naisele kellegi poolt tasuta selleks, et naine seda ise valitseks ja kasutaks, 4) naise poolt vastu mehe tahet vastuvõetud pärand, 5) vara, mis naine soetab oma iseseisva tööga, 6) naise erivara tulud ja 7) eespooltähendatud punktides tähendatud vara asemele astunud vara. Kes väidab, et teatav varaese kuulub erivara hulka, peab seda tõendama. Kinnisvara kuuluvus erivarasse tuleb ära märkida kinnistusraamatus (§ 91). Perekonna ja ühise majapidamise kulud peab katma mees. Naine võib mehele keelata tarvitada tulusid naise varast muudeks vajadusteks seni kui pole kaetud perekonna ja ühise majapidamise kulud. Kui mehe valitsemisel pole naise vara või kui tulu naise varast on ebaproportsionaalselt väike, võib mees nõuda, et naine võtaks perekonna ja ühise majapidamise kuludest osa vastavalt oma erivarale. Kui abikaasad elavad lahus, on sellel abikaasal, kes lahuselamises pole süüdi, õigus nõuda teiselt, vastavalt viimase varalisele seisukorrale, kas toetust või elatist (toit, rõivastis, korter; § 95). Üksikasjaliselt korraldatud vastutus võlgade eest lähtub põhimõttest, et ise- seisva mehe võlgade eest ei vastuta naine (§ 100 l. 1), küll

aga nende võlgade eest, mis mees teinud perekonna või ühise majapidamise tarvidusteks, kuid siingi esmajoones vastutab mehe vara (§ 96 l. 2). Mehe vara vastutab kohustuste eest, mis naine sõlminud perekonna või ühise majapidamise tarvidusteks või mehe esindajana (§ 96 l. 1). Teatavate kohustuste eest mees vastutab naise vara tuludega või, kui neist ei jätku, tema valitsemisel oleva naise varaga. Need on: 1) naise poolt enne abiellumist sõlmitud kohustused, 2) abielu ajal mehe nõusolekul sõlmitud kohustused, 3) kohustused, mis tekivad sellest, et naisel mehe teadmisel on iseseisev kaubanduslik, tööstuslik või muu ettevõtte või iseseisev tegevus, kui abikaasade varasuhete registrisse on sisse kantud, et mees nõustub naise sellise iseseisva tegevusega, 4) kohustuste eest pärandist, mille naine võtnud vastu mehe nõusolekul, 5) kohustuste eest, mis mees sõlminud naise vara valitsemisel, 6) võlgade eest, mis tekivad naise kohustusest ülal pidada sugulasi. Kui naise varast ei piisa, vastutab naine nende kohustuste eest oma erivaraga (§ 97). Naise lubamata tegudest tulétatud kohustuste eest vastutab naine esijoones oma erivaraga, kui aga sellest ei jätku, vastutab mees § 97 tähendatud varaga¹¹. Ainult oma erivaraga vastutab naine nende kohustuste eest, mis ta sõlminud isiklikul arvel või ilma mehe nõusolekuta, ja kohustuste eest, mis ta sõlminud mehe valitsemise ja kasutamise õiguse rikkumiseks (§ 99 p. 1, 2). Naise vara valitsemisel sellele varale tehtud kulutusi, kuivõrra ta ei ole kohustatud neid ise katma, võib mees tagasi nõuda ainult pärast valitsemise ja kasutamise lõppu (§ 101).

Naise vara valitsemise ja kasutamise õigus mehel lõpeb seaduse põhjal, naise nõudmisel ja mehe nõudmisel. Seaduse põhjal — ühe abikaasa surmaga ja ühe abikaasa tunnistamisega maksujõuetuks võlgnikuks (§ 102). Kui mees kuulutatakse maksujõuetuks, võib naine mehe valitsemisel ja kasutamisel olnud vara kinni pidada (*j. retentionis*), säilitades vara puuduvate osade kohta õigused konkursi korras (§ 103). Naise nõudmisel lõpeb mehe valitsemine ja kasutamine: 1) Kui naise vara edaspidi mehe kätte jäädes võib hävida või saada tunduvat kahju ja kui mees ei anna kindlustust,

¹¹ Mehe lubamata tegude eest vastutab muidugi mehe vara üksik (§ 108 l. 3).

2) kui mees ei täida oma kohustusi ülal pidada naist või lapsi, 3) kui mees ilma naise nõusolekuta astub üle tavalise valitsemise või kasutamise piiridest, ja 4) kui mees langeb hooldamise alla. Viimasel juhul, kui naine ei palu valitsemise ja kasutamise lõpetamist, lähevad need üle mehe hooldajale (§ 104). Mehe nõudel lõpeb valitsemine ja kasutamine, kui naise võlad ületavad naise erivara väärtuse (§ 105). Lõpetamine tuleb sisse kanda vararegistrisse selleks, et teise abikaasa toimingud kolmandate isikutega hiljemini ei oleks siduvad teisele abikaasale (§ 106).

Valitsemise ja kasutamise lõppedes peab mees andma naisele välja viimase vara *cum causa*, kaasa arvatud ka hävinud või rikutud vara asemele tulnud vara — samas liigis ja headuses (§ 107). Vara jagamine toimub pärandijagamise üldsätete kohaselt. Kui naise vara jagamiseni jääb mehe kätte, võib naine nõuda kindlustust vara väärtuses (§ 109).

Mehe valitsemise ja kasutamise lõppedes, kui abikaasad abielulepinguga pole loonud varaühisust, otsustatakse nende varavahekordi kogu vara lahususe normide põhjal (§ 110).

Abielulepingud sõlmitakse isiklikult mõlema poole üheaegselt juures olles notariaal- või ettenäitamise korras, kusjuures kolmandate isikute suhtes need lepingud tuleb sisse kanda vararegistrisse¹², kinnisvara suhtes — ka kinnistusraamatutesse (§ 115 l. 1, 2).

Abielulepinguga võib, nagu juba eespool tähendatud, luua legaalrežiimi asemele kas kogu vara lahusust või varaühisust.

2 Kogu vara lahususe puhul kumbki abikaasa mitte ainult ei säilita temale enne abiellumist kuulunud vara, vaid ta võib ka abielu ajal iseseisvalt vara soetada, seda kasutada ja käsustada sõltumatult teisest abikaasast (§ 117). Kumbki abikaasa võtab osa perekonna ja ühise majapidamise kulu-dest, vastavalt oma varalisele seisukorrale (§ 120), kumbki vastutab oma võlgade eest oma varaga (§ 121). Kui üks abikaasa valitseb teise vara, vastutab ta ainult raske hooletuse eest valitsemise ajal, valitsemise lõpust peale aga juba üldistel alustel (§ 119). Heausklikud kolmandad isikud on kaits-

¹² Abieluvara registrisse sissekandmine rahukohtunikkuude juures algas 1. okt. 1937. Vt. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, nr. 4, 1937, lk. 938. Seal-samas on toodud ka ülemineku eeskirjad seniselt õiguselt uuele.

tud, kui nad ei olnud kohustatud teadma, et vöörandatud või panditud asi kuulub teisele või mõlemale abikaasale (§ 122).

3. Varaühisuse puhul abikaasade vara, niihästi enne abiellumist neile kuulunud kui ka abielu kestel soetatud, välja arvatud erivara, ühineb mehe valitsemise all ühiseks jagamata tombuks, milles abielu ajal kummalgi abikaasal ei ole erilist osa. Seda vara teatavate kitsendustega, mis käivad kinnisvarade kohta, kasutab ja käsustab ilma aru andmata mees üksi, kes aga on kohustatud katma perekonna ja ühise majapidamise kulud. Haiguse ja äraoleku korral, kui asi hädaline, ühisvara kohta käivates toimingutes asendab naine meest, kes võib 1 aasta jooksul teadasaamise päevast arvates vait tösta naise toimingute vastu, kui ta suudab tõendada, et naisel polnud alust mehe asendamiseks (§ 124). Kuivõrra ühisvara perekonna ja ühise majapidamise kulutusi ei kata, võtavad neist osa erivarad (§ 126). Omandiõiguse või muu asjaõiguse kuuluvus ühisvarasse tuleb sisse kanda kinnistusraamatusse, kuid kummalgi abikaasal on õigus nõuda, et ühisvarasse kuuluvad asjaõigused kantaks kinnistusraamatutesse mõlema abikaasa nimele (§ 127). Naise kohustuste eest, mis tekkinud enne abiellumist, vastutab mees ühisvaraga. Überpöördud järjekord on kehtiv naise kohustuste kohta anda elatist oma puudustkannatavatele sugulastele (§ 129). Ainult erivaraga vastutab naine kohustuste eest, mis ta sõlminud ainult omal arvel või ilma mehe nõusolekuta, kohustuste eest, mis ta sõlminud, rikkudes mehe õigust ühisvara valitsemisele (§ 132).

Teissugune on mehe vastutus. Nimelt vastutab mees niihästi oma erivaraga kui ka ühisvaraga oma kohustuste eest, mis tekkinud enne abiellumist, kohustuste eest, anda oma puudustkannatavatele sugulastele elatist, naise toimingute eest, mis naine sõlminud perekonna ja ühise majapidamise heaks, kohustuste eest, mis tekkinud sellest, et üks abikaasa teise nõusolekul võttis vastu pärandi, kohustuste eest, mis naine sõlminud mehe asendajana või tema nõusolekul, naise kohustuste eest, mis tekivad sellest, et naisel on iseseisev kaubanduse, tööstuse või muu ettevöte või iseseisev elukutse, kui vararegistrisse on sisse kantud, et mees nõustub naise sellise iseseisva teotsemisega. Naise erivara vastutab naise või mehe võlgade eest, mis tehtud perekonna või

ühise majapidamise kasuks, ainult siis, kui ei piisa ühisvarast ja mehe erivarast (§ 130). Pärandi eest, mille üks abikaasa võtnud vastu ilma teise nõusolekuta, vastutab esimene ainult oma erivaraga (§ 131). Erivaraga vastutab abikaasa ka lubamata kohustuste eest, kui aga erivarast ei piisa, siis vastutab ka ühisvara (§ 133).

Varaühisus lõpeb üldiselt samadel põhjustel, mis legaalrežiimigi puhul (§ 134). Kui varaühisus lõpeb ühe abikaasa surma korral, jagatakse ühisvara peale võlgade tasumist pooleks, millest üks läheb üleelanule, teine pool kadunud pärijatele (§ 135 l. 1). Sureb naine, siis jääb mees üksi vastutavaks varaühisusse kuuluvate võlgade eest, sõltumata naise pärijate vastutusest. Sureb mees, siis naine loobumisega oma osast vabaneb vastutusest ühisvara võlgade eest, kuivõrra need ühtlasi ei ole ka naise isiklikud võlad. Naine võib oma vastutust piirata pärandi vastuvõtmisega *jus inventarii* põhjal (§ 136). Ühisvara jagatakse pärast võlgade tasumist pooleks ka siis, kui ühisvara lõpeb abikaasade eluajal (§ 137).

Kaasavara, mis antakse naisele abiellumise juhuks vanemate, sugulaste või teiste isikute poolt, kuulub naisele, kuigi see oleks üle antud mehele (§ 111). Kaasavara lubadus vallasvara kohta väärtusega üle 500 lati või kinnisvara kohta vajab kehtivuseks kirjalikku vormi. Kaasavara lubaduse täitmist võib nõuda kas naine isiklikult, või tema nimel mees. Nõudeõigus aegub 2 a. jooksul, alates abielu sõlmimisest või kaasavara väljaandmiseks määratud päevast. Kaasavara ei saa nõuda, kui abielu on sõlmitud ilma nende isikute teadmise ja nõusolekuta, kes andnud lubaduse (§ 112). Kaasavara nõuet ei või loovutada. Pärimise korras läheb see õigus üle ainult lastele, kes sündinud abielust, mille sõlmimise juhiks kaasavara antud, samuti mehele, kes jäänud lastega leseks (§ 113).

Abielu kohta käiv perekonnaõiguse osa lõpeb eeskirjadega abikaasade vararegistri kohta. Registrisse, mida peab rahukohtunik, kantakse sisse abielulepingus kindlaksmääratud abikaasade varasuhe, kuivõrra see peab omama jõudu kolmandate isikute suhtes, samuti ka muud seaduses ettenähtud andmed (§ 141 l. 1). Registrit peetakse selles jaoskonnas, kus asub mehe elukoht (§ 141 l. 2). Kui ühel abikaasal on kaubanduslik, tööstuslik või muu ettevõtte väljas-

pool mehe alalise elukoha jaoskonda, tehakse sissekanne ka ettevõtte asukoha jaoskonnaregistrisse (§ 141 l. 3). Väljavõtted sissekannetest avaldatakse „Valitsuse Teatajas“ teadmiseks ja saadetakse kinnistusjaoskonda sissekande tegemiseks (§ 143 l. 1). Abielulepingu sissekande tegemine registrisse märgitakse abikaasade passil ühes registri asukoha, sissekandeaja ja järjekorranumbri äramärgimisega (§ 143 l. 7). Kolib mees teise jaoskonda, siis kantakse sissekanded selle jaoskonna registrisse 3 kuu jooksul (§ 144). Register on avatud vaatamiseks igaühele ja sellest võib saada ära kirja (§ 145).

III. Vanemate ja laste vastastikused õigused ning kohustused. — CL tunneb abielust sündinud, väljaspool abielu sündinud ja adopteeritud lapsi. Abielust sündinud on need lapsed, kes on sündinud abielus või mitte hiljem kui 306 päeva pärast mehe surma või lahutamist (§ 146). Abieluliste laste hulka kuuluvateks loetakse BES § 147 ja 148 tähendatud lapsed, kusjuures abielu tühisuse juures ühe abikaasa hea usk ei ole nõutav (§ 152), mitteabielulisteks — BES § 163 l. 3. ja 4. punktis tähendatud lapsed, ühes mõningate väiksemate muudatustega (§ 153). Mitteabielulise lapse isaks loetakse see, kes on tunnustanud oma lihalist suhet lapse emaga või kelle kohta on tõendatud, et ta ajavahemikus 306—182 päevani enne lapse sündimist on olnud lihalises ühenduses lapse emaga. Nn. *exceptio plurium* on lubatav (§ 154). Kui pärast mitteabielulise lapse sündimist abielu lahutatakse ja naisel keelatakse mehe nime tarvitamine, antakse ühtlasi ka lapsele ema endine nimi (§ 155 l. 2). Mitteabielulise lapse ülalpidamise normeering üldiselt järgib BES-t¹³. Uuduseks on § 156, mille põhjal mitteabielulise lapse isalt võidakse nõuda, et ta 1) peab lapse ema ülal 4 nädalat enne ja 8 nädalat pärast sünnitamist ja 2) katab ühenduses raseduse ja sünnitamisega tekkinud paratamatud kulud ja seda sõltumatult sellest, kas laps sündis elusalt või surnult. Nõudmine on puhtisiklik ja aegub 1 aasta jooksul lapse sündimisest arvates (§ 156).

BES-t järgivad ka lapsendamise kohta käivad normid, milledest märgime siinkohal ära kaks. Oma mitteabielulist last võib lapsendada isegi siis, kui lapsendatul enesel on

¹³ CL § 157—161-le vastavad BES § 168—171 ja 173.

järeletulijaid või lapsendatud lapsi, ilma nende nõusolekuta, minimaalse vanuse (30 a., § 163) ja 18 a. vanusevahe nõudmise täitmiseta. Niisuguseks lapsendamiseks on vajaline ainult teise abikaasa nõusolek, samuti ka mitteabielulise lapse ema või eestkostja nõusolek üldisel alusel (§ 170). Vastastikusel nõusolekul võib lapsendamist kaadata lapsendamise kohta käivate normide kohaselt (§ 172). Lapsendamise efekt käib lapsendatu alaealiste kui ka tulevaste järeletulijate kohta, kui lapsendamislepingus pole määratud teisiti. Lapsendatu täisealiste järeletulijate kohta lapsendamise efekt käib ainult siis, kui nad lapsendamislepingust on osa võtnud (§ 176).

Vanemlik võim laste üle kuulub ühiselt mõlemale vanemale. Lahkhelide korral otsustab mehe hääl (§ 177). Kohustus anda elatist vanematele ja tarviduse korral ka vanaisale ja -emale lasub kõikidel lastel võrdsetes osades. Ei ole laste varaline seisukord võrdne, siis võib kohus nende kohustust elatise suhtes määrata proportsionaalselt igaühe varalisele seisukorrale (§ 188).

Kui lapsele kuulub mingi vara, siis see vanem, kellele kuulub selle vara valitsemine, s. o. reeglipäraselt isa (§ 190), koostab vara nimekirja ja esitab selle vaeslastekohtule (§ 193). Viimane võib vanematele teha kohustuseks esitada täpsed arved lapse ülalpidamise kohta, anda lapse vara kohta küllaldast kindlustust, samuti ka tagandada vanemat valitsemisest, kui viimane ei valitse korralikult (§ 194). Laste 16 a. vanuseks saades loetakse nende vabaks varaks, mis ei kuulu vanemate valitsemise alla: 1) kõik see, mis lapsed soetanud isikliku töö või vanemate või vaeslastekohtu loal iseseisvaks tegemisega mõne kutse alal, tööstuses või kaubanduses, 2) kõik, mida vanemad annavad lastele viimastele kuuluvast varast vabaks valitsemiseks ja 3) kõik, mis antud lastele tasuta nende sugulaste või teiste isikute poolt tingimusega, et lapsed seda iseseisvalt valitseksid ja kasutaksid (§ 195).

Vanemlik võim lõpeb 5 põhjusel: 1) vanema või lapse surmaga, 2) kadunud vanema surnuks kuulutamise, 3) lapse lapsendamisega kolmanda isiku poolt vanemate nõusolekul, 4) lapse täisealiseks saamisega ja 5) kriminaal- või vaeslastekohtu otsusel (§ 198). CL tunneb veel vanemliku võimu katkestamist, mis esineb kahel juhtumil: 1) kui

vanem on asetatud hooldamise alla, 2) kui vaeslastekohus leiab, et vanem faktilistel põhjustel ei saa vanemlikku võimu kasutada (§ 203 l. 1) ja 3) kui vanem on tunnistatud maksujõuetuks (§ 204). Vanemlikku võimu võib uuendada ainult vaeslastekohtu loal (§ 203 l. 3, § 205). Senikaua kui vanemad ei ole saanud täisealiseks, ei või nad esindada lapsi nende isiklikkudes või varalistes suhetes (§ 203 l. 4). Sellega kokkukõlas on § 201 säte, mille järgi juhul, kui alaealine abiellub, samuti sellise abielu lahutuse või tühisuse korral säilitavad vanemad õiguse esindada oma alaealist last ja valitseda tema mittevaba vara. Kavatses vanem uuesti abielluda, siis on ta kohustatud sellest kavatsusest teatama vaeslastekohtule, kes astub tarvilikke samme laste huvide kaitseks, nimetades hädalisematel juhtudel lastele eestkostja. Uuesti abiellumise kavatsusest mitteteatamise tagajärjeks võib olla vanemliku võimu äravõtmine (§ 202).

IV. Eestkoste ja hooldamine. — Tekkimise põhjused on samad, mis BES § 268, välja arvatud hooldamine naiste üle (§ 216—218). Eestkoste kestab 21. eluaastani (§ 219). Eestkoste sisseseadmise, eestkostjate isikliku kõlvulisuse, eestkostja kohustustest keeldumise põhjuste, eestkostja kohustuste vastutuse, kaaseestkostjate ja nende omavaheliste suhete, vaeslastekohtu ja selle suhete eestkostetava ning eestkostjatega, eestkoste lõppemise, samuti ka hooldamise kohta käivates osades on retsipeeritud BES õigus ühes mõningate väiksemate muudatustega ja täiendustega. Nii on — sest et CL põhimõtteliselt tunnustab naise ja mehe üheõiguslust — kadunud BES § 317 norm, mis keelab naise nimetamist eestkostjaks. Välismaalast võib nimetada eestkostjaks tema kaasmaalasele, kuna BES järgi see oli keelatud¹⁴. Oma vaba vara alaealine valitseb iseseisvalt. Ta võib selle vara kohta sõlmida toiminguid tavalise valitsemise piirides ja vastutab nende eest oma vaba varaga. Eestkostja ettepanekul võib vaeslastekohus lubada alaealisel teotseda kaubanduses, mõnel kutsealal või erialal. Sellistel kordadel võib alaealine sõlmida tema iseseisva tegevusega paratamatult seotud toiminguid ja vastutab nende eest oma varaga. Kuid alaealine isegi neil juhtudel ei või iseseisvalt sõlmida selliseid lepinguid ilma vaeslastekohtu otsuseta (§ 260). Vaeslastekohus määrab eestkostjale

¹⁴ Vt. BES § 318.

õiglase ja eestkostetava vara kohase tasu, kuid mitte üle 5% puhastulust, pärast iga-aastase aruande kinnitamist. Oma äranägemise järgi võib vaeslastekohus määrata eestkostjale eestkoste lõpul ühekordse tasu mitte üle 5000 latini. Tasu ei saa suguluse otsejoones olevad eestkostjad (§ 307). Vaeslastekohus võib tema korralduste või otsuste mittetäitmise pärast karistada eestkostjat rahatrahviga kuni 100 latini, mis läheb vastava omavalitsuse heaks. Kuu aja jooksul, arvates karistamise teadaandmise päevast, võib eestkostja pöörduda vaeslastekohtu poole palvega vähendada või tühistada karistus, ette tuues vastavaid põhjendusi (§ 333).

Hooldamise alla asetatud raiskaja võib vabalt käsutada seda osa puhastulust, mis jääb üle pärast vara valitsemise ja perekonna ülalpidamisega seotud kulude katmist (§ 367).

Teadmata äraolijat võib kohtulikult kuulutada surnuks alles pärast 10 aasta möödumist, arvates selle aasta lõpust, mil kadunu kohta saabusid viimased teated. Kuulutamine pole lubatud enne kui kadunu pole saanud 31 a. vanaks. Sõltumatult kadunu vanusest võib teda kuulutada surnuks, kui ta: 1) kadus sõjaväljal ja sellest ajast saadik puuduvad tema kohta teated, 2) hukkus laeval või lennukil või kui ta sattus muusse surmaohtu ja seitsaadik kadus. Palvet võib esitada 3 a. möödumisel sõja lõpust või laeva või lennuki väljumisest viimasest sadamast või surmaohu momendist (§ 378). Surnuks kuulutatu vara läheb, kui kadunu pole jätnud testamenti, nendele pärijatele, kes oletatava surma päeval, kui see kindlaks määratud kohtuotsuses, või kui seda momenti pole võimalik kindlaks teha, asja algatamise silmapilgul olid tema lähemad sugulased (§ 379 l. 1).

(Järgneb.)

Süütegumus Eestis.

Leo Šumakov.

Käesolevas artiklis on püütud anda ülevaadet süütegumuse levikust Eestis. Ainestiku käsitlemisel on opereeritud ainult 1936. aasta kohta käivate materjalidega, kuna eelnenud aastail toimus meil kohtumõistmine veneaegsete kriminaalseaduste põhjal, mis mitmetigi erinevad eesti

kriminaalseadustest nii süütegude kvalifitseerimise kui ka karistuste raskuste ja karistamisviiside poolest. Vaatluse alla on võetud mitte kõik süüdimõistetud, vaid ainult sunnitööle, vangimajja ja parandusasutistesse mõistetud süütegijad. Iga süütegija on loendatud ainult üks kord, kuigi talle mõisteti ülalmainitud karistus vaadeldava aasta jooksul mitmekordselt. Korduvate karistuste puhul on arvesse võetud ainult raskeim karistus. Arvestatud on ka tingimisi (vangimajjaga) karistatud süütegijad.

1936. a. jooksul mõisteti Eestis sunnitööle, vangimajja ja parandusasutistesse 6786 inimest ehk 0,78% elanikkude üldarvust vanuses üle 15 a. Seega 1936. aasta jooksul iga 116-nes kodanik üle 15 a. vanuses osutus süütegijaks.

Üksikute vanusrühmade järgi 1936. a. oli süütegijaid:

19 a. ja alla	374	5,5%
20—29 a.	2637	38,8 „
30—39 a.	1870	27,6 „
40—49 a.	963	14,2 „
50—59 a.	582	8,6 „
60—69 a.	257	3,8 „
70 ja üle	84	1,2 „
teadmata	19	0,3 „
Kokku	6786	100,0%

Alaealiste hulka kuulub $\frac{1}{20}$ süütegijate üldarvust. Valdavas enamuses süütegijad koosnevad täisealistest üle 20-aastastest isikutest. Täisealistest suurim % süütegijaid on 20-kuni 29-aastaste seas. 1936. a. tuli iga 10 tuh. elaniku kohta 20—29 a. vanuses 131 süütegijat, 30—39 a. vanuses —108, 40—49 a. — 68, 50—59 a. — 49, 60—69 a. — 28 ja 70-a. ja vanemaaliste kohta ainult 13 süütegijat. Süütegemus haarab meie rahvastiku tema kõige aktiivsemas ja töövõimelisemas eas. Ligi $\frac{4}{5}$ (80,6%) süütegijate üldarvust on 20—49 a. vanused.

Naissüütegijate keskmine vanus on 5 a. võrra kõrgem kui meestel. Nii oli 1936. a. meessüütegijatel keskmiseks vanuseks 29 a., naissüütegijatel 34 a.

Süütegijate soolises koosseisus mehed on tugevas ülekaalus. 1936. a. mõisteti Eestis sunnitööle, vangimajja ja parandusasutistesse kogusummas 5898 meest ja 888 naist. Mehed moodustavad 87% süütegijate üldarvust, naised ainult

13%. Iga 10 tuh. meeselaniku kohta üle 15 a. vanuses tuli 1936. a. 149 meessüütegijat, iga 10 tuh. naiselaniku kohta üle 15 a. vanuses 19 naissüütegijat. Meeste süütegemus Eestis 1936. a. oli 8 korda suurem naiste omast.

Kindla elukohata ning teadmata elukohaga süütegijaid 1936. a. oli 388 ehk 5,7% süütegijate üldarvust. Suurem osa süütegijaist omab alalist elukohta.

1936. a. linnades oli süütegijaid:

	Süütegijate arv	Süütegijaid iga 10 tuh. el. kohta üle 15 a. vanuses
Rakvere	131	163
Petseri	42	129
Tapa	35	121
Narva	225	118
Tallinn	1371	117
Paide	30	115
Tartu	496	101
Nõmme	118	100
Paldiski	7	100
Tõrva	19	97
Viljandi	85	90
Pärnu	144	87
Türi	20	87
Kuressaare	29	83
Haapsalu	30	81
Valga	65	76
Põltsamaa	15	71
Võru	36	71
Otepää	11	69

Üheksas Eesti linnas süütegijad moodustavad 1936. a. 1% ja enam nende linnade elanikkude üldarvust vanuses üle 15 a. Mainitud üheksast linnast 7 on Põhja-Eestis ja 2 Lõuna-Eestis. Suurim süütegijate % on Rakveres ja madalaim Otepääl. Süütegemuse % poolest pealinn asub viiendal kohal ja Lõuna-Eesti suurim keskus Tartu seitsmendal kohal.

Tõelist süütegemuse õitsengut on märgata 20- kuni 29-aastaste meeslinlaste seas. Süütegijad moodustavad 3,4% sellealitest meeslinlastest. Teiste sõnadega — 1936. a. tuli Eesti

linnades iga 29 meeslinlase kohta 20—29 a. vanuses 1 süütegija.

Maal oli 1936. a. süütegijaid:

	Süütegijate arv.	Süütegijaid iga 10 tuh. el. kohta vanuses üle 15 a.
Petserimaa	341	86
Järvamaa	274	74
Virumaa	602	72
Tartumaa	590	65
Võrumaa	337	59
Valgamaa	111	56
Harjumaa	332	49
Läänemaa	262	49
Pärnumaa	268	47
Viljandimaa	216	46
Saaremaa	156	42

1936. a. maakondade järgi oli süütegemuse % suurim Petserimaal, väikesim Saaremaal.

Hoolimata sellest, et meie riik kuulub agraarriikide hulka ja et meie rahvastik oma rõhuvas enamuses koosneb valla- ja alevielanikest, leidub valla- ja alevielanikke süütegijate koosseisus ainult 51,5%, linlasi aga 42,8% süütegijate üldarvust (5,7% süütegijate üldarvust kuulus kindla elukohata ja teadmata elukohaga süütegijaile). 1936. a. oli maal 3489 süütegijat ja linnades 2909. Valla ja alevite rahvastik, mis rahvaarvu poolest rohkem kui kahekordselt ületab linnarahvastiku, andis 1936. a. ainult 580 inimese võrra rohkem süütegijaid kui linnad. Iga 10 tuh. elaniku kohta üle 15 a. vanuses tuli 1936. a. maal 58 süütegijat, linnades 109. 1936. a. oli Eestis linlaste süütegemus 88% võrra suurem maa rahvastiku omast.

1936. a. jooksul mõisteti Eestis sunnitööle 148 inimest, tähtajatule sunnitööle 3 ja tähtajalisele 145 inimest, viimased kogusummas 909 karistusaastaks. Keskmise karistuse kestus tähtajalistel sunnitöölistel ulatub 1936. a. 7 aastani.

Sama aasta jooksul mõisteti vangimajja 6574 inimest kogusummas 4434 karistusaastaks. 1 a. ja pikema kestusega mõisteti vangimajja 1242 inimest. Tingimisi on karistatud 37% vangimajja mõistetute üldarvust.

Naissüütegija keskmine karistus on kergem kui meestel. Nii mõisteti 1936. a. jooksul sunnitööle 3 naist ehk ainult 0,3% naissüütegijate üldarvust, mehi 142 ehk 2,4% meessüütegijate üldarvust. 1 a. ja pikem karistusaeg on määratud 12%-le vangimajja mõistetud naistest, 20%-le meestest. Naisi, kellele on määratud 3-kuine või lühem vangimaja karistus, oli 71% vangimajja mõistetud naiste üldarvust, mehi vastavalt 52%. Tingimisi karistatute % on naistel 53%, meestel ainult 35%. Keskmine vangimajalise karistuse kestus on naistel ligi 2 korda lühem kui meestel ja ulatub 1936. a. 5 kuuni, meestel aga 8 kuuni.

Alaealiste (alla 20-aastaste) süütegijate arv 1936. a. jõudis Eestis 374-ni. Sellest arvust on parandusasutistesse paigutatud 124. Ülejäänud $\frac{2}{3}$ on karistatud vangimajaga.

Erilise rühma karistuse suuruse ja ka süütegude raskuse poolest moodustavad kindla elukohata süütegijad. Sunnitööle mõistetute % on neil 3 korda kõrgem võrreldes üleriikliku keskmisega (6% keskmise 2% vastu). 1 a. ja pikema vanglakaristuse on saanud 47% vangimajja mõistetud kindla elukohata süütegijate üldarvust, üleriikliku 19% asemel. Tingimisi karistatud on 5% vangimajja mõistetud kindla elukohata süütegijate üldarvust ehk 7 korda vähem kui keskmiselt kogu riigis.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas KKS § 614 põhjal võib esitada Kohtukojale erikaebust ringkonnakohtu määruse peale, millega on tagajärjeta jätetud palve nuendada tähtaeg erikaebuse andmiseks ringkonnakohtu otsuse järgi karistuse ebaõige täitmise peale?

Vastus: jaatav.

Riigikohus on seletanud, et KKS § 614 on ette nähtud, et erikaebusi võib esitada ka tähtaja mitteennistamise peale. Arvesse võttes tähendatud paragraafi sõnastust kui ka selle mõtet, ei ole kaaluvat põhjust arvata, et ainult apellatsioon- ja kassatsioonkaebuste tähtaja mitteennistamise peale võib erikaebust anda. Tähendatud paragraaf tähtaja mitteennistamise suhtes ei tee vahet apellatsioon- ja kassatsioonkaebuste ning erikaebuste vahel. Kohtukoda,

jättes läbi vaatamata erikaebuse tähtaja mitteennistamise peale, on oluliselt rikkunud KKS § 614 ja võtnud kaebajalt temale seadusega antud erikaebuse andmise õiguse.

(RkhÜ seletus nr. 2 — 1936.)

Kas KrS § 141 ettenähtud valetunnistuse andmisest kannatanul on õigus KKS § 309 põhjal kaevata Kohtukojale prokuröri määruse peale kriminaaljälitamise lõpetamise üle?

Vastus: jaatav.

Riigikohus leidis, et kehtivais materiaalseis ja protsessuaalseis kriminaalseadustes ei leidu süüteost kannatanu mõiste ligemat definitsiooni. Kuid toetudes seaduste üldmõistele tuleb süüteost kannatanu eraisiku all mõista igat isikut, kelle materiaalsed või isiklikud õigused on rikutud süüteoga. Ühe teoga on võimalik toime panna rohkem kui ühte süütegu ja ka võib rikutud saada mitu õigushuvi. KrS § 141 ettenähtud süütegu kuulub küll süütegude hulka õigusemõistmise vastu, kuid valetunnistuse andmisega võivad teatavil juhtudel otseselt rikutud saada ka eraisiku materiaalsed või isiklikud õigused, näiteks valetunnistuse põhjal kohtu poolt süüdimõistmise ja karistuse kandmise või tsiviilhagi rahuldamise korral. Ei saa olla kahtlust, et niisugustel juhtudel eraisik on süüteo läbi kannatanud ja temale kuuluvad KKS-ga kahjusaanule antud õigused. KKS § 3 pole kohaldatav käesoleva küsimuse lahendamisel, sest et see paragraaf käib ainult süüdistamise õiguse kohta jaoskonnakohtule alluvais asjus. KKS § 8 näeb veel ette üht ainelise kahju saaja õigust, s. o. esitada kriminaalasjas kahjutasunõuet. Need on ainult kaks juhtumit, kus KKS vahenditu ja ainelist kahju kannatanu õigusi eriti märgib. On aga kahjukannatanu valetunnistuse andmise läbi tsiviilkohtus aineliselt kannatanud — temalt on välja mõistetud ja sisse nõutud teatav summa, siis tuleb seesugust kahjukannatanut lugeda isikuks, kellel on õigus KKS § 309 põhjal anda erikaebust prokuröri määruse peale.

(RkhÜ seletus nr. 53 — 1935.)

P. K.

Tsiviilosakond.

Kas Kooperatiivühingute ja nende liitude seaduse § 51 ettenähtud kaebused konkursivalitsuse otsuste peale tuleb esitada üldkorras, mis ette nähtud TKS § 1400 lisa III märkuse I p. 17?

Vastus: jaatav.

Kooper. ühingute ja nende liitude seaduse § 51 ega teistes selle seaduse normides ei leidu reeglit, mis korraldaks küsimust, kuidas tuleb kaebus esitada konkursivalitsuse tegevuse peale; seal on kaebuse andmise tähtaeg pikendatud küll 1 kuu peale ja on öeldud, et kaebust võib tõsta selles ringkonnakohtus, kelle piirkonnas toimub

maksujõuetuse menetlus. See reegel määrab ainult kohtu, kes seda kaebust peab arutama, kuid siin pole mingit erandit või kõrvalekal-dumist tehtud sellest üldkorrast, kuidas tuleb kaebused esitada konkursivalitsuse määruste peale, nimelt, et konkursivalitsuse enese kaudu, nagu see järgneb TKS § 1400 lisa III märkuse I p. 17 ja selles viidatud TKS § 784—791, kus on selgesti väljendatud eeskiri, et kaebused konkursivalitsuse tegevuse peale esitatakse analoogiliselt erakaebustele ringkonnakohtu määruste peale, s. t. konkursivalit-suse enese läbi, kes ühes kaebusega saadab ringkonnakohtule ka maksujõuetuse toimetuse. Pole mingisugust alust neid erandeid, mis Kooper. ühingute ja nende liitude seaduse § 51 teeb üldisest maksujõuetuse korrast, tõlgendada laiemalt, kui see järgneb selle §-i sõnastusest.

(RkhT toim. nr. 270-K, 1936.)

Kas BES § 4192—4225 ettenähtud eeskirjad on rakendatavad ka põllutöölise kohta?

Vastus: eitav.

Nagu BES § 4192 tekstist näha, on siin silmas peetud koduseid, majateenreid, nagu kutsarid, kokad, toatüdrukud, ammed, koerapoi-sid jne. Sama seaduse § 4193 ütleb, et § 4192 jj. reegleid tuleb raken-dada ainult siis, kui vastava vahekorra jaoks pole küllaldasi mää-rusi kohalikes seadusis ja tavades. Põllutöölise kohta on meil juba 1921. a. kehtimas eriseadus, mille järgi põllutööliseks loetakse kõik palgalised, kes töötavad põllumajapidamises, olgu põllutöös, karjakasvatamises, aiatöös kui ka põllutöö kõrvalharudes (RT 1921 — 102, sead. nr. 194). See seadus korraldas põllutöölise palga-olusid ja nende kindlustust õnnetusjuhtumite vastu. Sel põhjusel ei saa põllutöölise ja tööandja vahelkordi korraldada BES § 4192 jj. põhjal, nagu ekslikult arvab ringkonnakohtu, vaid tuleb nende vahelkordade suhtes rakendada BES § 4172 jj. reegleid, mis korral-davad teenistuslepingut üldse igasuguste töötegijate kohta. Järeli-kult kui tööandja vallandab seadusliku põhjuseta tema teenistuses oleva põllutöölise enne lepingus ettenähtud tähtaega, tuleb saa-mata jäänud töötasu suhtes rakendusele BES § 4184, mitte aga § 4224, mille rakendus on piiratud ainult koduste tööde jaoks palga-tud majateenijatega.

(RkhT toim. nr. 604-R, 1936.)

T. G.

Kriminaalosakond.

Mis tuleb mõista Linna seaduse § 63 p. 7 ettenähtud tänavate „korrashoiu“ all?

Riigikohus on seletanud, et tänavate „korrashoiu“ all tuleb mõista tänavate parandustöid jooksva remondina, kus ei osutu vaja-

likuks tarvitusele võtta erilisi vahendeid, kuna tänavate kapitaalremont ja parandustööd, mis teostatavad eriliste vahendite abil, kuuluvad tänavate ümberehitamise või ehitamise mõiste alla.

(RkhK seletus nr. 261 — 1937.)

Kas Kirikute ja usuühingute seaduse § 9 (RT 1934 — 107), Pühade ja puhkepäevade seaduse § 1 (RT 1934 — 105), siseministri 1934. a. 21. detsembri otsuse ja Vabariigi Valitsuse (RT 1934 — 108) 1933. a. 18. märtsi otsuse (RT 1933 — 28) rikkumine on karistatav KrS § 122 põhjal?

Vastus: eitav.

KrS § 122 järgi karistatakse süüdlast selles, et ta ei täitnud sundmäärust, kui selle määruse täitmata jätmise eest seaduses ei ole määratud erikaristust. Järelikult KrS § 122 rakendamine eeldab seaduspärase sundmääruse olemasolu ja selle rikkumist. Sellest aga kaks järeldust: 1) et KrS § 122 ei saa rakendada seaduste rikkumiste puhul (käesoleval juhtumil on ringkonnakohus aga arvestanud kahe ülaltähendatud seaduse rikkumist) ja 2) et KrS § 122 rakendamiseks peab rikutud olema norm, mis nii vormiliselt kui ka sisuliselt vastab sundmääruse mõistele. Ringkonnakohtu poolt arvestatud siseministri 1934. a. 21. detsembri otsus ja Vabariigi Valitsuse otsus 18. märtsist 1933. a. ei ole aga kumbki sundmäärused ei vormiliselt ega ka sisuliselt: 1) mõlemad eeskirjad kannavad otsuse nimetust, mis aga muidugi iseenesest ei määra veel nende sisulist iseloomu, ja 2) mõlemad on ka sisuliselt vaid olemasolevate seaduslike normide kirjeldus, mitte aga iseseisvad normid. Vabariigi Valitsuse otsus 18. märtsist 1933. a. teeb vaid üldiselt teatavaks, et Eestis on ainuüksi kehtiv uus, s. o. gregoriaani kalender, mitte ei ole aga selle otsusega uus kalender kehtima pandud. Siseministri otsus 21. detsembril 1934. a. juhib Eesti apostliku õigeusu kiriku ja Eestimaa vanausuliste ühenduse keskjuhatuse tähelepanu Kirikute ja usuühingute seaduse § 9 l. 2 ja Pühade ja puhkepäevade seaduse § 1 täitmise vajadusele. Kõike kokku võttes tuleb tähendada, et käesolevas asjas võis rikkumist leida vaid Kirikute ja usuühingute seaduse § 9 l. 2 (ka Pühade ja puhkepäevade seaduse § 1 on rakendatav sel puhul vaid viitenormina); ülaltähendatud otsused ei võinud aga oma sisu tõttu rikkumist leida, sest nendes iseseisvaid norme ei ole loodud. Kõige selle tõttu leiab Riigikohus, et ringkonnakohus on käesolevas asjas ebaõigelt kohaldanud KrS § 122.

(RkhK otsus nr. 447 — 1937.)

P. K.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.** Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

O./ü. K. Mattieseni trükikoda, Tartu, 1937.

KAASTÖÖLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Käsikirjad olgu selgesti loetavad; eriti soovitatav on masinakiri. — Korrektuurides on lubatud ainult trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmine. — Toimetust jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelisele korrektuurile. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, mis soov tuleb märkida käsikirjale. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetus, Tartu, Lai tän. 34.

1937. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

kaheksateistkümnendat aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), **E. Ein**, **K. Grau**, **T. Grünthal**, **J. Kleesment**, **A.-T. Kliimann**, **H. Kristal**,
E. Maddisoo, **A. Palvadre**, **K. Parts**, **J. Uluots**
A. Mägi (toimetuse sekretär).

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadusandluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu 1935. a. ja 1936. a. otsuseid.

Lähemateks kaastöölisteks on Tartu ülikooli õigus-teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind: 8 krooni aastas, üksiknumber 85 s.

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud (1920.—1936. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 95.50. Üksikaastakäike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. — kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja 1924. a. à kr. 4; 1925.—1928. a. à kr. 4.50; 1929.—1935. a. à kr. 7, 1936. a. — kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Toimetuse sekretäri kodune telef. nr. 14-91.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Hind 85 senti

Ilmus 10. dets. 1937.